

LUONNON- JA YMPÄRISTÖNHOIDON TAVOITTEET

0. Johdanto

Sosialidemokraattisen työväenliikkeen aatesisällölle on keskeistä riiston kieltäminen. Ihminen ei saa hankkia etua toisen ihmisen kustannuksella. Yhteinen etu on sama kuin kaikkien ihmisten etu. Yksityistä etua ei saa hankkia yhteisen edun kustannuksella. Luonnon riistäminen loukkaa yhteistä etua. Siksi luonnon riistäminen on ihmisen riistämistä.

Työväenliike tuntee ja kantaa vastuun yhteiskunnan ja ihmisen tulevaisuudesta. Meidän on jätettävä lapsillemme ja heidän lapsilleen käyttökelpoinen ja tasapainoinen luonto, jossa ihmisen on hyvä olla.

Sosialidemokraattisen puolueen tavoitteena on ihmisen vallinnanvapauksien lisääminen. Luonnon arvot kuuluvat kaikille eikä niistä nauttiminen saa riippua omistuksesta eikä jäädä suurituloisten etuoikeudeksi.

Ihmisen tulevaisuus riippuu olennaisesti siitä, miten hän käyttää, hoitaa ja suojelee luontoa. Kaikki raaka-aineet ovat peräisin luonnosta; eläimistä, kasveista, maasta, vedestä ja il-

masta. Luonnon käytön, hoidon ja suojelun on oltava suunnitelmallista ja yhteiskunnan säätelemää. Vain siten voidaan luonnon riistoa ehkäistä ja säilyttää luonnossa tasapaino. Luonnon tasapaino on ihmisen elinehto.

Luonnon käytön, hoidon ja suojelun suunnittelua estävät meillä ennen kaikkea perustuslain yksityistä omaisuutta suojaavat säännökset ja varsinkin niiden tulkitseminen demokraattisten periaatteiden vastaisesti, mikä estää yhteiskuntaa yhteisen edun edustajana puuttumasta yksityisen edun tavoittelemiseksi tapahtuvaan luonnon riistoon. Luonnonvarojen omistamista on kuitenkin pidettävä lähinnä hallintaoikeutena, joka ei anna lupaa niiden tuhoamiseen. Yhteiskunnallista vastuuta tarvitaan ennen kaikkea niiden luonnonvarojen, mm. maan ja veden käytössä, jotka eivät lisäänty. Luonnonvarat eivät ole kapitalistisen järjestelmän eivätkä yksityisen yritteliäisyyden luomia. Ne ovat kerran olleet yhteisomistuksessa ja niitä on käytettävä, hoidettava ja suojeltava yhteiseksi hyväksi. Tämä on nimenomaan sosialidemokratian periaatteiden ja päämäärien mukaista. Sosialidemokraattien tulee myös vaatia, että ylimuistoista ajoista voimassa olleet ns. jokamiehen oikeudet, jotka takaavat kaikille oikeuden luontoon, vahvistetaan lainsäädännössä.

Johtavana periaatteena luonnonhoidossa tulee olla, että kaikissa suunnitelmissa, jotka vaikuttavat luontoon, on luonnon arvot otettava huomioon. On aina selvitettävä, mitä haittoja suunnitelman toteuttaminen tuottaa luonnolle ja miten nämä haitat voidaan ja aiotaan torjua. Taloudellisen vastuun nykyisten yhdyskuntien sekä toiminnassa olevien tehtaiden ja laitosten luonnolle aiheuttamista haitoista on periaatteessa katsottava kuuluvan haitan aiheuttajalle.

Yhteiskunnalla ei nykyisin ole läheskään riittäviä mahdollisuuksia estää luonnon ja ympäristön turmelua. Luonnonhoito ei onnistu ilman tehokasta, yhteiskunnan suorittamaa valvontaa. Luonnonhoidon hallinnolliseksi keskuksesi on perustettava luonnonhoitovirasto. Luonnonhoitoviraston ja luonnonhoidon piiri- ja paikallishallinnon on saatava riittävästi valtaa niin, että yhteiskunta voi puuttua luonnolle ja ympäristölle aiheutuviin haittoihin.

Luonnonhoito on kansainvälinen tehtävä. Kansainvälinen velvollisuutemme on suojella ja hoitaa ainutlaatuista luontoamme niin, että sen erityispiirteet säilyvät. Maamme ulkopuolelta tulevankin on saatava nauttia Suomen luonnosta. Meillä on niin ikään oikeus vaatia, että laaditaan kansainvälisiä sopimuksia, joilla estetään kaikille maille jo nyt yhteisten luonnonvarojen kuten ilman ja merien saastuminen ja kansainvälisillä vesillä elävän eläimistön jatkuva köyhtyminen. Tätä varten Suomen on yhdessä naapurimaittensa kanssa tehtävä tarpeellisia aloitteita. On pyrittävä myös luonnonkäytön kansainväliseen yleissuunnitteluun.

01. Luonnon- ja ympäristöhoidon päämäärät

Luonnon käytön, hoidon ja suojelun kansainväliset ja kansalliset suunnitelmat on laadittava siten, että elävä luonto säilyy jatkuvasti tuottavana ja ihmisen elinympäristö elinkelpoisena, viihtyisänä ja kiintoisana. Päämäärä on sekä kansainvälinen että kansallinen.

Luonnonsuojelun käsite on laajentunut. Tässä ohjelmassa puhutaan luonnon- ja ympäristöhoidosta ja tavoitteeksi pannaan sekä luonnon säilyttäminen että myös luonnon käytön suunnittelu.

Luonnon- ja ympäristöhoidon kolme tehtäväkenttää ovat

luonnonvarojen hoito (1.)

sosiaalinen luonnonsuojelu ja -hoito (2.)

alkuperäisen luonnon suojelu (3.)

Kutakin näistä käsitellään tässä ohjelmassa erikseen. Lisäksi esitetään sosialidemokraattien kanta luonnonsuojelulainsäädännöstä ja hallinnosta (4.) sekä alan koulutus- ja valistustyöstä (5.).

I LUONNONVAROJEN HOITO

Ihmisen toimintojen biologiset edellytykset perustuvat luonnon tasapainoon ja luonnonvaroihin. Luonnonvarojen hoito tähtää siis ihmisen omien elinehtojen säilyttämiseen ja parantamiseen. Ilman, veden ja maan saastumisen estäminen, jätteiden palauttaminen takaisin luonnon kiertokulkuun ja luonnonvarojen tuhlauksen kieltäminen ovat taistelua elävän luonnon tuotantokyvyn ja samalla myös ihmisen puolesta.

Luonnonvarojen hoidon tarkoituksena on luonnon tuotantokyvyn ja sen kautta ihmisen biologisten ja aineellisten elinehtojen turvaaminen. Erityisesti on tähdennettävä ajoissa suoritettua suunnittelua ja siihen perustuvan luonnonvarojen käytön, hoidon ja suojelun taloudellista merkitystä. Mitä pitemmälle tulevaisuuteen suojelu- ja parannustoimenpiteet siirtyvät, sitä kalliimmiksi ne tulevat.

Aktiivisella luonnonhoidolla, kuten vesiensuojelutoimenpiteillä, on huomattava merkitys työllisyyden ylläpitämiselle.

Ympäristön saastuminen ja muuttuminen saavuttaa helpostiasteen, jolloin luonnon tasapaino on peruuttamattomasti järkkynyt. Luonnonvarojen inventointi ja niiden käyttösuunnitelmien laatiminen on siksi jo erittäin kiireellinen tehtävä.

On viipymättä ryhdyttävä valtakunnalliseen luonnonvarojen inventointiin ja sen perusteella laadittava niiden käyttösuunnitelmat. Inventointien on oltava tavoitekohtaisia, koska niillä pyritään nimenomaan turvaamaan luonnon käyttömahdollisuudet.

11. VESIVAROJEN HOITO

Vesi on tärkein maailman luonnonvaroista. Useissa maissa veden puute jo nyt on huomattavin ympäristöstä riippuva yhteiskunnan kehitystä estävä tekijä. Suomea on totuttu pitämään runsasvetisenä maana. Valitettavan yleinen on vielä käsitys, että vesistömme ovat jokseenkin muuttumattomassa luonnon-tilassa ja että vesiensuojelun ongelmat meillä ovat kaukaiseen tulevaisuuteen kuuluvia kysymyksiä.

Yhä yleisemmin aletaan kuitenkin tiedostaa, että vesistö-
me ja pohjavetemme ovat joutuneet häikäilemättömän riiston kohteeksi. Kaikkia luonnonvaroja, niin myös vesivaroja, tulee hoitaa ja käyttää yhteiskunnan ja sen kautta ihmisen parhaaksi. Yhteiskunnan kehitys edellyttää vesivarojen varsin moninaista ja laajaa käyttöä yhteisen edun hyväksi. Esimerkiksi teollisuuden vedentarve kasvaa vuosisadan loppuun mennessä yli kymmenkertaiseksi. Koska vesivarat ovat rajallisia, on vesien käytön oltava suunnitelmallista. Suunnitelmallisuus edellyttää vesien hoitoa ja suojelua.

Vesiluonnon turmelua on maassamme tähän asti saanut harjoittaa varsin vapaasti. Palauttamattomasti on hävitetty korvaamattomia arvoja. Hyöty, joka saadaan vesiä pilaamalla, on vähäinen verrattuna meille kaikille aiheutettuun haittaan. Jälki-
viisaudella emme kuitenkaan enää voi tehtyjä virheitä korjata, vaan tarvitaan ennakko-
viisautta. Tarvitaan vesivarojen käytön kokonaissuunnittelua. Sitä eivät saa estää alueelliset omistukset tai hallintasuhteet taikka muut yksityiset intressit. Osa järivistä-
me on jo saastumassa tilaan, josta puhdistautuminen voi kestää vuosisatoja. Yhteiskunnalle ja samalla myös sen jäsenille tulee aina halvemmaksi estää vesiluonnon pilaaminen kuin saattaa se jälleen käyttökelpoiseksi sikäli kuin tämä yleensä-
kään on mahdollista. Jos yritetään säästää varoja vesien suojelussa ja hoidossa, siirretään lasku maksettavaksi tulevana vuosina, ehkä jo hyvinkin pian.

11.1. Suomen vesistöjen erityispiirteet

Vesien hoidon ja saastumisen ongelmia Suomessa on tarkas-
tettava vesistöjemme seuraavien erityispiirteiden kannalta:

- järvien suhteellinen osuus vesistöistämme on erittäin suuri
- järvillä on suuri pinta-ala, mutta vähäinen keskisyvyys, joten niiden vesimäärät ovat verraten pieniä.
- Järvemme, joihin myös jokien säännöstelyssä ja merenlah-
tien patoamisessa syntyneet tekoaltaat ovat rinnastettavissa, ovat varsin herkkiä haitallisille muutoksille, koska
 - vedet ovat enimmäkseen karuja ja niiden luontainen puskurivaikutus on heikko
 - veden vaihdunta on hidasta, joten vliipymät ovat suuria
 - talvinen jääpeite on pitkäaikainen
 - enin osa järivistämme sisältää runsaasti humusaineita ja on siksi ruskeavetisiä, mikä huonontaa niiden kykyä sietää ravinteiden aiheuttamaa rehevöitymistä.

Tärkein vesistöissämme tapahtuva muutos on järvien vanheneminen, joka johtuu niihin joutuvista ravinteista. Tätä sinänsä luonnollista kehitystä on ihmisen toiminta suunnattomasti nopeuttanut. Jätevesien ja lannoitteiden ravinteet aiheuttavat kiihtyvää rehevöitymistä, jonka seurauksena voi lyhyessä ajassa olla järven kuolema.

112. Vesien saastuminen ja sen estäminen

1121. Saastumisen syyt

Vesistöjä on pitkään pidetty itsestään selvinä viemäreinä. Yksi ja sama vesistö ei kuitenkaan sovellu kaikkiin vesien moninaiskäytön tehtäviin: juoma- ja talousveden ottamoksi, virkistyskäyttöön, kalastukseen ja jätteiden kuljetukseen. Muut käyttötarkoitukset voidaan toteuttaa rinnakkain, mutta jätteiden kuljetus ei sovi vesistöön, jota käytetään muihin tarkoituksiin.

Pahin vesien pilaaja Suomessa on kemiallinen puunjalostusteollisuus, jonka piirissä sulfiittiselluloosateollisuudella tässä suhteessa on keskeisin asema. Myös mekaaninen puunjalostusteollisuus, elintarviketeollisuus, metalliteollisuus ja tekstiiliteollisuus aiheuttavat vaikeita paikallisia vesiensaatsumisongelmia. Näiden syynä ovat joko jäteveden sisältämät myrkyt tai sen suuri veden happipitoisuutta alentava vaikutus, joista kummastakin on tuhoisia seurauksia vesien eliöstölle, ei vähiten kalakannalle.

Tähän asti asumajätteiden aiheuttamat saastumisongelmat eivät ole olleet rinnastettavissa niihin ongelmiin, jotka johtuvat teollisuusjätteistä. Lisääntyvä kaupungistuminen ja siihen liittyvä elintason nousu ja vesihuollon tehostuminen aiheuttavat jatkuvaan vesien käytön lisääntymistä. Aikaisemmin asumajätevedet sisälsivät jokseenkin yksinomaan vain virtsaa ja ulosteita, joilla luonnollisesti on terveydelliseltä kannalta huomattavia haittavaikutuksia. Nykyisin nämä jätevedet sisältävät lisäksi kasvavassa määrin synteettisiä pesuaineita ja muita luonnonvesien eliöille enemmän tai vähemmän haitallisia yhdisteitä.

Maa- ja metsätalouden osuutta vesien saastuttajana on meillä tähän asti väheksytty. Vuonna 1962 voimaan tullessa vesilaissa ei ole lainkaan otettu huomioon maa- ja metsätalouden vesiä saastuttavaa vaikutusta. Tosiasia on kuitenkin, että maatalouden asumajätevedet, karjatalouden jätevedet, säilörehusta puristuvat nesteet, pellon ja metsän lannoitteet sekä kasvin-suojeluaineet muodostavat huomattavan uhan vesien luonnon-tilalle.

1122. Vesivarojen hoitotoimenpiteet

Maassamme on suoritettava kiireellinen vesivarojen inventointi, joka muodostaa perustan vesien käytön kokonais-suunnittelulle.

Kokonaissuunnittelussa on päähuomio kiinnitettävä jätevesien puhdistukseen ja purkupaikkoihin. Pitkällä tähtäyksellä on edullisempaa johtaa puhdistetut jätevedet riit-

tävän kauas taajamista kuin antaa jätevesien saastuttaa taajamien lähivedet ja johtaa samalla pitkien matkojen päästä puhdasta vettä taajamiin ja niiden teollisuuden tarpeisiin.

On laadittava yksityiskohtainen suunnitelma siitä, mitkä vesistöt on säilytettävä nykyisessä luonnontilassaan, mitkä ehkä on pakko uhrata jätevesien kuljetukseen ja mitkä on otettava tuotannon käyttöön porrastamalla ne eri tavoin muuttumaan tarkoitetuiksi vesistöiksi. Järvet ja vesistöjen yläjuoksut on suojeltava jätevesiltä. Periaatteessa on lähdettävä siitä, että kaikki jätevedet, myös mereen johdettavat, on puhdistettava.

Keskeinen huomio on kiinnitettävä jätevedenpuhdistuksen ns. kolmanteen puhdistusvaiheeseen, jonka tarkoituksena on rehevöitymistä aiheuttavien kasviravinteiden poistaminen, sekä toimenpiteisiin, joilla rehevöityneiden vesien tilaa mahdollisesti voidaan parantaa. Yhteiskunnan taloudellista tukea on annettava vain suunnitelmalliselle vesihuollolle. On ohjattava varoja tutkimukseen, jonka tarkoituksena on Suomen ilmasto- ja muihin luonnonolosuhteisiin soveltuvien, kasvinravinteet tehokkaasti talteenottavien jätevedenpuhdistamoiden kehittäminen. Jäteveden johtamisessa puhdistamoihin on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä erillis- eli erotusviemärijärjestelmään.

Teollisuuden vedenkulutuksen jatkuvasti kasvaessa on teollisuuslaitosten pyrittävä rajoittamaan sitä tehostamalla veden kierrätystä ja uudelleenkäyttöä.

Kunnan sitoutuessa vastaamaan teollisuus- tai muun laitoksen jätevesien puhdistuksesta on vesiensuojelusta vastaavien viranomaisten vaadittava kunnalta selvitys siitä, miten jätevesien puhdistus aiotaan järjestää.

Vesiensuojelutoimenpiteistä koituvat kustannukset on nähtävä yritysten normaaleina tuotantokustannuksina. Mikäli tästä periaatteesta joudutaan esim. työllisyysnäkökohtien takia poikkeamaan, on siitä sovittava yhteiskunnan kanssa. Jos yhteiskunta joutuu vastaamaan taloudellisesti jonkin teollisuus- tai muun laitoksen vesiensuojelutoimenpiteistä, ei tämä saa tapahtua vastikkeettomasti. Kuntien vesiensuojelutoimenpiteitä on mahdollisuuksien mukaan tuettava valtion taholta.

Sekä yksityisen että valtion teollisuuden sijoittelussa on vesiensuojelunäkökohdat tähän asti laiminlyöty.

Vaatimuksena tulee olla, että sellaiset teollisuuslaitokset, joiden jätevedet ovat vesiensuojelun kannalta erityisen haitallisia, sijoitetaan nimenomaan meren rannalle. Missään tapauksessa uutta teollisuutta ei tule sijoittaa seläisten sisävesien rannoille, joilla on huomattava kansantaloudellinen merkitys virkistykselle ja muulle vapaa-ajan vietoille, matkailulle, kalataloudelle sekä käyttöveden otolle. Teollisuuden sijoituksessa on vesiensuojelutoimenpiteiden aiheuttamat kustannukset kaikessa laajuudessaan otettava huomioon.

Käytännöllistä vesiensuojelua palvelevan sekä tieteellisen vesistöntutkimuksen tarpeiden ja luonnontilaisen vesimaiseman säilyttämiseksi on kiireellisesti ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin riittävän monien vesistöjen rauhoittamiseksi ja erityiseksi suojelemiseksi.

Tämä on välttämätön edellytys oman maamme vesien perus- ja sovelletun tutkimuksen tehokkaalle toteuttamiselle.

1123. Itämeren pilaantumisen estäminen

Itämeren saaristoalueiden ja syvänteiden saastuminen on viime vuosina ollut huolestuttavan nopeata. Tämä osoittaa, ettei merikään pysty haitatta vastaanottamaan suuria puhdistamattomia vesimääriä.

On asetettava vaatimus, että Itämereen laskettavat jätevedet on puhdistettava tehokkaasti ja ettei merta saa käyttää myöskään kiinteän jätteen kaatopaikkana, koska tämä aiheuttaa rantojen saastumista etenkin saaristoissa. Ei kuitenkaan riitä, että meillä ryhdytään toimenpiteisiin meren suojelemiseksi, vaan asiassa on toimittava kansainvälisen sopimuksen puitteissa kaikkien niiden valtioiden kesken, jotka rajoittuvat Itämereen. Uuden tekniikan kuten suurten lämpövoimalaitosten mukanaan tuomat pulmat on otettava riittävän ajoissa huomioon.

Laivojen aiheuttama meren ja sisävesien ulostesaastutus sekä laivoista mereen kansainvälisellä merialueella heitettyä kiinteää jätettä ovat niin huomattavia vesiensuojeluongelmia, että ne on otettava selvityksen kohteeksi ja saatettava rajoitusten ja valvonnan alaisiksi.

1124. Myrkyt ja muut haitalliset aineet vesissä

Esimerkin vastuuttomasta suhtautumisesta luontoon ja ympäristöön yleensä tarjoaa vesien ja kalojen elohopeaongelma. Nykyisen tietämyksen valossa liittyy elohopeavaaraan rinnastettavia vaaroja eräiden muidenkin myrkyllisten alkuaineiden sekä kasvinsuojeluaineiden, etenkin kloorattujen hiilivetyjen käyttöön varsinkin teollisuudessa, mutta myös maa- ja metsätaloudessa.

On vaadittava, että se joka käyttää tai ottaa käyttöön aineen, joka vesistöön laskettuna on osoittautunut haitalliseksi tai jota ei ole pitkäaikaisin kokein osoitettu haitattomaksi luonnon tasapainolle ja ihmisen terveydelle, esittää riittävän selvityksen toimenpiteistä, joilla aineen pääsy vesistöön ja pohjaveteen estetään.

Pesuaineista joutuu vesiin useita haitallisia aineita. On saatava aikaan eräissä maissa jo voimassa olevaa vastaava lainsäädäntö, jolla kielletään luonnonvesille erityisen haitallisten pesu- ja muiden niihin rinnastettavien aineiden valmistus ja myynti. Suomen olosuhteissa on erityistä huomiota kiinnitettävä pesuaineiden liialliseen

fosfaattipitoisuuteen, joka on pahimpia vesien rehevöitymistä aiheuttavia tekijöitä.

1125. Öljyvahinkojen estäminen

Meriä koskevista öljyvahingoista on tehty kansainvälisiä sopimuksia, joihin Suomikin on yhtynyt. Ne eivät kuitenkaan turvaa Itämeren jättiläistankkialuksiin liittyviltä katastrofivaaroilta. Eräät suomalaiset varustamot ovat ilmaisseet kiinnostuksensa tällaisten alusten tilaamisesta myös Itämeren merenkulkuun, mikä on aiheuttanut huolestumista mm. Ruotsissa.

Kansainvälisiä sopimuksia öljyvahinkojen torjumiseksi merellä on tiukennettava erityisesti Itämeren osalta jättiläistankkialuksiin liittyvän öljykatastrofin vaaran poistamiseksi. Riittävän tiukat määräykset on saatava aikaan myös sisävesille, koska mm. Saimaan kanavan kautta tulee tapah-tumaan huomattavia öljynkuljetuksia kauas sisämaahan. Koska merionnettomuudet ovat aina mahdollisia, on sekä merellä että sisävesillä saatava aikaan riittävä valmiustila öljyvahingoista koituvien haittojen pitämiseksi mahdollisimman pieninä. Valmiustila edellyttää mm. tankkialusten suhteen lainsäädäntötoimenpiteitä, joiden tuloksena on velvoite tankkialusten varustamisesta riittävällä suoja-kalustolla näille aluksille sattuvien merivahinkojen varalta.

1126. Vesihuoltoalan koulutus

Kunnallisen vesiensuojelu- ja vesihuoltohenkilöstön koulutuksesta ovat tähän asti huolehtineet alan järjestöt.

Yhteiskunnan, lähinnä valtion, on tuettava tämän alan koulutuksen tehostamista, ajan tasalla pysymistä ja kehittämistä.

1127. Vesilainsäädäntö ja sen toteuttaminen

Vesien käytön säännöstelystä huolehtivien vesioikeuksien pää-töksissä ei ole riittävästi otettu huomioon valtakunnallista kokonaisuutta ja tulevaisuuden näkymiä. Ne ovat koskeneet paikallisia näkökohtia tai korkeintaan yhtä vesialuetta taikka sen osaa.

Vesituomioistuinten rakennetta on muutettava siten, että vesistöjen luonnontaloudellinen asiantuntemus ja vesien käytön suunnittelun kokonaisvaltaisuus tulevat otetuiksi huomioon.

Vesilainsäädäntöä on muutettava niin, että maa- ja metsätalouden aiheuttama vesien pilaaminen saatetaan tämän lainsäädännön piiriin. Koska vesilain voimaansaattaminen ei takaa, että käytännössä teollisuus ja muut likaajat veloitetaan noudattamaan vesilainsäädännön periaatteita, on tähän lainsäädäntöön tehtävä sellaiset muutokset, että vesilain vesiensuojelulliset tarkoitukset toteutuvat. Lainsäädäntöä ja valvontaa on kehitettävä siten, että vesistöjen käyttösuunnitelmat ja luonnonsuojelun tarpeet voidaan riittävästi ottaa huomioon vesioikeudellisissa ratkaisuissa.

113. Vesistöjen säännöstely ja rakentaminen

Ihminen on osoittanut kykenevänsä kahlitsemaan luonnonvoimia ja muuttamaan luontoa mieleisekseen. Nykyihmiselle ei luonnon täydellinen nujertaminen enää voi olla päämäärä, koska luonto itse on tullut ihmiselle arvokkaammaksi kuin sen liiallisesta muuttamisesta saatava hyöty.

Vesiluonnon muuttaminen rakentamalla vesistöön sekä suojittamalla kuivatuksia ja muita vesistönjärjestelyjä ei yleensä enää ole taloudellisesti perusteltua muuten kuin eräissä joissa esiintyvien tulvien maankäytölle aiheuttamien haittojen torjumiseksi sekä Iijoen ja Kemijoen säännöstelyn ja rakentamisen tarkoituksenmukaiseksi loppuunsaattamiseksi ja joidenkin suolattoman veden altaiden muodostamiseksi rannikolle.

Jäljellä olevat viimeiset koskemme on jätettävä rakentamatta. Esimerkiksi Kuusamon koskien jatkuvasti nouseva matkailullinen arvo ylittää erittäin kalliiden investointien kautta saavutettavan vähäisen ja kyseenalaisen energiataloudellisen hyödyn. Energian hintaa voidaan tehokkaimmin alentaa rakentamalla suuria voimalaitosyksiköitä. On kiirehdittävä ydinenergian käyttöönottoa myös vesiluonnon suojelemiseksi.

Vaelluskalojen, varsinkin lohen, taimenen ja harjuksen normaalille lisääntymiselle välttämättömissä joissa, puroissa ja koskissa, joita ei enää käytetä puutavaran uuttoon, on uoman perkauksista sekä uittoränneistä ja niihin rinnastettavista laitteista johtuvat kalojen liikunnan esteet ja muut kalataloudelliset haitat poistettava. Viimeisten lohen nousuun kelvollisten jokiemme, Tornionjoen, Simojoen, Kiiminginjoen, Tenojoen, Näätämöjoen sekä Isojoen-Lapväärtinjoen vapaina säilyttäminen on kansainvälinen velvollisuutemme. Suomen on muutenkin ryhdyttävä osuuttaan vastaavasti huolehtimaan riittävin istutuksin Itämeren lohikannan hoidosta. Tähän velvoittaa mm. Suomen ratifioima aavan meren luonnonvarojen suojelua koskeva sopimus.

Tekojärvet ja suolattoman veden altaat on lainsäädännössä rinnastettava luonnonvesistöihin. Ne on etukäteen suunniteltava niin, ettei aiheuteta korvaamatonta vahinkoa kalataloudelle, maisemalle ja muille virkistysten ja matkailun kannalta tärkeille vesiluonnon arvoille ja että niistä rakennettuina saadaan mahdollisimman suuri hyöty myös virkistyskäytössä ja kalastusalueina.

Vesistöjen perkaukset, kuivatukset ja muut järjestelytoimenpiteet ovat suuresti köyhdyttäneet maisemallisia arvoja usein jopa taloudellista hyötyä tuottamatta. Vesistöjen perkaukset uiton tarkoituksiin ovat loppumassa, mutta kiviä ei vielä ole saatu takaisin koskiin. Etenkin niukkavetisessä Lounais-Suomessa on kuivatuksella hävitetty kokonaisia järviä, samalla kun hyöty on ollut muutamia kymmeniä hehtaareja peltoa ja saman verran

veden vaivaamaa niittyä. Nykyisin tämä osa Suomea kärsii suoranaista vesipulaa.

Valtion tuki yleisen edun kannalta hyödyttömille tai kokonaisuuden kannalta suorastaan haitallisille perkaus-, kuivaus-, ojitus- yms. hankkeille on mitä pikimmin lopetettava. Jo aiheutettujen tuhojen korjaaminen on otettava erääksi suunnittelun tavoitteeksi.

Ruoppaus, täyttö ja hiekanotto järven tai meren pohjasta saattavat aiheuttaa huomattavaa vesiluonnon muuttumista, josta koituva haitta ylittää toimenpiteen tuottaman hyödyn etenkin pitkällä tähtäyksellä. Sen tähden

ruoppauksen, täytön, järven tai meren pohjasta tapahtuvan hiekan- tai soranoton sekä muiden näihin rinnastettavien toimenpiteiden aiheuttama vesien muuttuminen on saatettava vesilain vesiensuojelullisten säännösten piiriin.

114. Pohjavesivarojen hoito

Pohjaveden alenemista aiheuttavat maansiirto- ja kuivatus-työt sekä maaperän saastumisesta johtuva pohjavesien pilaantuminen vähentävät pohjavesivarojamme, mistä koituu taloudellista haittaa sekä yhteiskunnalle että yksityisille. Näkyvin haitta on kaivojen ja muiden pohjavedenottamoiden ehtyminen. Pohjavedet ovat soveliaampia juoma- ja talousveden raaka-vedeksi kuin pintavedet, koska pohjavesi yleensä vaatii vain vähäisen puhdistuksen tai on sellaisenaankin juoma- ja talousvedeksi sopivaa. Näistä syistä on

- koko maassa suoritettava alueellisia pohjavesivarojen inventointeja;
- maansiirtotyöt, soranotto ja kuivatukset mahdollisuuksien mukaan suunniteltava siten, että yleisen edun kannalta arvokkaille pohjavesiesiintymille ei koidu näistä töistä haittaa;
- huolehdittava yhteiskunnan toimenpitein siitä, että jäteiden, kemikaalien, öljyn tai muiden saastukeiden aiheuttama pohjavesien pilaantuminen estetään.

115. Vesientutkimuslaitoksen perustaminen

Vesiensuojelutoimenpiteiden tärkein perusta on vesien tutkimukseen perustuva suunnittelu. Luonnonolosuhteemme edellyttävät omissa oloissamme suoritettuja perus- ja sovellettuja tutkimuksia. Nykyisin tutkimuksesta vastaavat lähinnä maataloushallituksen vesiensuojelutoimisto sekä maanviljelysinsinööripiirit. Vesiensuojelu on kuitenkin suurimmaksi osaksi muuta kuin maataloudellinen kysymys.

Maahamme on perustettava luonnonhoitoa valvovan luonnonhoitoviraston yhteyteen erityinen vesientutkimuslaitos.

Vesientutkimuslaitoksen tulee muun muassa

- suorittaa luonnontilaisten, muuttuvien ja saastuneiden vesien perustutkimusta,
- toimia vesiensuojelullisen tutkimuksen keskuslaitoksena keräämällä ja analysoimalla tietoja vesien tilasta ja sen kehittymisestä, yhtenäistämällä ja kehittämällä laboratoriomenetelmiä, valvomalla muiden vesiensuojelututkimusta harjoittavien laboratorioden toimintaa sekä osallistumalla laboratoriohenkilökunnan koulutukseen,
- valvoa yhdessä muiden luonnon- ja ympäristöhoidon valvonnasta vastaavien viranomaisten kanssa luontoa ja ympäristöä saastuttavien aineiden käyttöä ja ennen kaikkea niiden joutumista vesiin, sekä
- suorittaa jätevesien puhdistukseen ja saastuneiden vesien tilan parantamiseen kohdistuvaa soveltavaa tutkimusta.

Vesientutkimuslaitos ja merentutkimuslaitos tulee yhdistää erityiseksi vesientutkimuskeskukseksi.

12. ILMANSUOJELU

121. Ilma – ensimmäinen ihmisen perustarpeista

Nykyajan ihminen vaatii yhä korkeampaa elintasoa ja ponnistelee usein keinoja kaihtamatta tämän päämäärän saavuttamiseksi. Elintason kohottamiseen tähtäävästä toiminnasta aiheutuu seurauksia, joista on yhteisesti vastattava. Ensisijaisesti on joka tapauksessa pidettävä huolta ihmisen perustarpeiden tyydyttämisestä. Näihin kuuluvat ensimmäisinä puhdas ilma, puhdas vesi sekä puhdas ja riittävä ravinto.

Ihminen on kehittynyt hengittämään puhdasta ilmaa. Saastunut ilma aiheuttaa terveydellisiä haittoja. Alueilla, joilla ilman saastuminen on jatkunut pitkään aikaa, ovat hengityselinten taudit yleistyneet. Eräissä suurkaupungeissa aika ajoin ilmenevä vaikealaatuinen ilman saastumisen ja sumun yhteisesiintyminen aiheuttaa selvästi todettavaa kuolleisuuden lisääntymistä. Tunnetuin katastrofi tapahtui Lontoossa 4.–9. 12. 1952, jolloin ilman saastuminen aiheutti noin 4 000 henkilön kuoleman.

Terveydellisten haittojen ohella ilman saastuminen aiheuttaa suuria taloudellisia menetyksiä. Ne ilmenevät mm. kasvillisuuden, varsinkin havupuiden tuhoutumisena, sekä rakennus- ja muiden materiaalien syöpymisenä ja muuna vahingoittumisena, samoin kuin lisääntyneinä puhtaanapito- ja ilmanpuhdistuskustannuksina.

122. Saasteen leviäminen ei tunne rajoja

Ellei ilmanpuhdistustoimenpiteistä huolehdita, saasteet leviävät esimerkiksi lämmitys- ja teollisuuslaitoksista laajoille alueille. Leviäminen ei tunne valtakuntien rajoja. Nyt jo laskeutuu Keski-Euroopan teollisuusalueilla syntynyttä saastetta varsinkin eteläi-

seen Skandinaviaan. Esimerkkeinä voidaan myös mainita, että Vaasan saaristossa aika ajoin voidaan todeta Ruotsin teollisuudesta peräisin olevia hajuhaittoja, että talvella 1969 todettiin useissa paikoin Pohjois-Suomessa erilaisten metallipölyjen laskeutumista ja että keskellä Pohjanlahtea jäällä liikkuneet hylkeenpyytäjät ovat todenneet pyynnin vaikeutuneen, koska likainen lumi mustuttaa valkoiset suojavaatteet. Kaikkialla maapallolla esiintyvistä ilman saastumisesta on pelottavana esimerkkinä radioaktiivisten saasteiden leviäminen. Ilman saastumista on siis käsiteltävä sekä valtakunnallisena että kansainvälisenä ongelmana.

123. Ilman saastuttajia

Ilman saastuttajia ja saasteita on monia. Saastumista aiheuttavat mm. liikenne, lämmitys, jätteiden poltto ja teollisuus.

Liikenteen aiheuttaman ilman saastumisen vaarallisin lähde on bensiini, koska sen lisäaineina käytetään lyijy-yhdisteitä. Suomessa ilman lyijypitoisuus kasvoi 1960–1964 yli 800 prosenttia. Lyijyn lisäksi bensiinimoottorin pakokaasuissa on runsaasti hääkää ja ne sisältävät mm. syöpää aiheuttavia aineita. Autojen tyhjäkäyttö lisää huomattavasti niistä aiheutuvia haittoja. Dieselmoottorit tuottavat mm. nokea ja rikkidioksidia, joka on peräisin maaöljyn sisältämistä rikkidioksidiyhdisteistä.

Öljylämmitys tuottaa ilmaan rikkidioksidia ja rikkiä muissa muodoissa maassamme lähes 100.000 tonnia vuodessa. Lyijyn ohella on rikkidioksidia ja rikkihappoa pidettävä vaarallisimpina ilman saasteina. Niitä kulkeutuu maahamme myös muualta Euroopasta. Paitsi että rikki aiheuttaa terveydellistä haittaa, se on myös suurena uhkana vesille, koska se lisää niiden happamuutta. Rikkisaasteiden lisääntymistä voidaan torjua käyttämällä kivihiilen ja öljyn sijasta näitä puhtaampia energian lähteitä, kuten puuta, turvetta ja vesivoimaa ja lähitulevaisuudessa ydinvoimaa ja maakaasua.

Jätteiden poltto on kaupunkimaisen asutuksen ongelma. Jäte ei pala roskanpolttouneissa hajuttomasti. Lisäksi se jättää jälkeensä suuria noki- ja lentotuhkamääriä. Tehokkaaseenkin jätteiden polttoon liittyy haittoja, jotka johtuvat jätteiden palaessa ilmaan vapautuvista myrkyistä.

Teollisiin prosesseihin liittyy huomattavia ilman saastumisongelmia, vaikkakin melkoinen osa teollisuuden aiheuttamasta ilman saastumisesta johtuu lämmityksestä. Paikallisesti ovat erityäin merkittäviä eräisiin teollisuuslaitoksiin liittyvät, kasvillisuutta tuhoavat ilman saasteet, jotka mm. Harjavallassa, Kokkolassa ja Oulussa ovat aiheuttaneet puitten kuolemista ja haittaa rakennuksille. Etenkin puunjalostusteollisuuteen saattaa liittyä lentotuhkahaitta, josta Äänekoski tarjoaa selvän esimerkin. Mielen-terveyden ja siten myös viihtyvyyden kannalta on tutkimuksissa todettu vahingollisiksi hajuhaitat, joista varsinkin sulfaattiselluloosateollisuus on tunnettu.

124. Toimenpiteet ilman suojelemiseksi

Suomi on ainoita maita Euroopassa, jolta vielä täysin puuttuvat ulkoilmaa koskevat saastekohtaiset suositukset ja normit.

Mitä enemmän ilma saastuu, sitä kalliimmaksi sen puhdistaminen tulee. Ilmansuojelutyön tavoitteena tulee siis ensisijaisesti olla ilman likaantumisen estäminen mahdollisimman tehokkaasti. Teknisesti tämä on täysin mahdollista. Tärkeimmät toimenpiteet ovat seuraavat.

Ilman saastumisen tutkimusta ja valvontaa on tehostettava. Tutkimus on keskitettävä erityiseen tutkimuslaitokseen, joka toimii luonnonhoitoviraston yhteydessä. Vesien ja ilmantutkimuslaitoksen yhdistämistä yhdeksi laitokseksi on perustamisvaiheessa harkittava.

Ilman saastumisen terveydellisiä haittavaikutuksia on tutkittava.

On saatava aikaan erityinen ilmalaki ja -asetus tai täydennettävä terveydenhoitolakia ilmansuojelusäännöksiin, jotka nykyisin puuttuvat meiltä lähes kokonaan. Ilman saasteille on vahvistettava normit, joita laadittaessa otetaan huomioon sekä Maailman terveysjärjestön antamat että pohjoismaisessa yhteistyössä kehitettävät suositukset. Erityistä huomiota on kiinnitettävä bensiinin lyijypitoisuuteen sekä diesel- ja lämmitysöljyjen rikki- ja pitoisuuteen, joita on alennettava lainsäädännöllisin toimenpitein. Ydinenergian käyttöönottoa on kiirehdittävä ilmansuojelun edistämiseksi. Autojen moottoreita ja teknisiä laitteita koskevassa lainsäädännössä ja määräyksissä on ilmansuojelun näkökohdat otettava huomioon. Henkilöautojen kaupungeissa aiheuttamaa, terveydelle vaarallista ilman saastumista on torjuttava määrätietoisin, julkista liikennettä edistävien toimenpitein ja autojen tyhjäkäyttöä rajoittamalla. Kaiken maaliikenteen sähköistämistä on edistettävä.

Roskanpolttouunien käyttö taaja-asutuksessa on kielletty. Muoveista ja muista pakkausaineista poltettaessa syntyviä ilman saasteita on torjuttava pyrkimällä rajoittamaan tässä suhteessa haitallisten muovien valmistusta ja maahantuontia. Teollisuuden ilmasuojelua koskevia säännöksiä on tarkistettava siten, että uutta teollisuutta luotaessa ja entisen toimintaa laajennettaessa ilmansuojelulliset näkökohdat tulevat selvitettyiksi jo suunnitteluvaiheessa, kun ratkaistaan teollisuuslaitosten ja asuntoalueiden sijoitusta, ja että todettuihin epäkohtiin voidaan puuttua.

On kiireellisesti ryhdyttävä toimenpiteisiin kansainvälisen ilmansuojelusopimuksen aikaansaamiseksi, jotta riikin ja lyijyn yhdisteiden sekä muiden näihin rinnastettavien saastukkeiden torjunta saataisiin tehokkaaksi.

13. MELUNTORJUNTA

131. Lisääntyvä melu on terveydelle vahingollista

Melusta on paitsi työpaikoilla myös ulkona muodostunut ja on yhä enenevässä määrin muodostumassa ihmistä häiritsevä ja hänelle terveydellisiä haittoja aiheuttava tekijä. Useissa kaupungeissa melu on jo noussut terveydelle vaaralliselle tasolle. Seurauksena on lieviä mutta parantumattomia kuulovikoja sekä melun aiheuttamia taikka sen johdosta pahentuneita mielenterveyden häiriöitä. Kun puhutaan ihmisen vapaudesta ja valinnanmahdollisuuksista, on ihmisen oikeus hiljaisuuteen tunnustettava ja meluhäiriöiden aikaansaajien on vastattava meluntorjunnan kustannuksista. Erityisesti liikenteen aiheuttama melu tulee moninkertaistumaan, minkä johdosta tarvitaan toimenpiteitä meluhaittojen estämiseksi.

132. Toimenpiteet meluhaittojen vähentämiseksi

Suomessa ei ole melua koskevaa lainsäädäntöä, lukuunottamatta busseille ja mopaille säädettyä suurinta sallittua äänenvoimakkuutta.

Ilmansuojelulainsäädäntöä laadittaessa on laadittava myös melua koskevat säännökset. Samoin on vahvistettava melunormit erityisesti moottoriajoneuvoille ja ulkolaitamoottoireille.

Melun tutkimusta sekä tarkkailua ja valvontaa on kehitettävä. Vilkasliikenteisille kaduille ja taaja-asutuksen läpi kulkeville teille olisi asetettava melumittareita.

Kaavoituksessa melu on otettava huomioon eristämällä asutus ja voimakas liikennemelu toisistaan suojavyöhykkeillä tai muilla esteillä. Ulkoilualueet on suojeltava melulta.

Melun vähenemiseksi on suositettava joukkokuljetusmuotoja sekä suoritettava muita liikenteen järjestelyjä ja liikenteen ohjausta.

Lentoliikenteen meluhaitat on otettava huomioon lentokenttien sijoituksessa. Yliääninopeuksin kulkevista lentokoneista ei saa muodostua ihmistä terrorisoivaa tekijää.

14. MAANKAMARAN LUONNONVAROJEN HOITO

Maisemallisten haittavaikutusten ohella on irtainten maalajien, kivennäisten ja turpeen otosta seurauksena luonnonvarojen väheneminen. Kun tämä tapahtuu suunnittele mattomasti ja useissa tapauksissa pelkän yksityisen edun saavuttamiseksi, saattavat seuraukset olla hyvin haitallisia. On ryhdyttävä aktiiviseen ja suunnitelmalliseen maankamaran luonnonvarojen hoitoon.

Sora-, hiekka- ja savivarat on inventoitava laadullisesti ja määrällisesti. Käyttösuunnitelmat on laadittava inventointien perusteella siten, että niistä ilmenevät käytettävät ja suojeltavat kohteet, käyttöaikataulu, ottamisen pohjataso sekä kohteen käyttö ja käsittely ottamisen päätyttyä.

Alueen suojeltavuus soran, hiekan ja saven otolta voi perustua pohjavesivarojen suojeluun taikka maisemallisiin tai luonnontieteellisiin syihin.

Suunnitelmien teossa tarvitaan varsin monipuolista asiantuntemusta, sillä biologiset, geologiset, metsätaloudelliset, tekniset ja maisemalliset seikat on otettava huomioon.

Kiviaineksen otto ja poistaminen köyhdyttää luontoa lähinnä maisemallisesti, mutta kallioleikkauksien huolellinen suunnittelu voi myös luoda uusia maisemallisia arvoja. Siksi

liikenteen tai asutuksen vaatimien kallioleikkauksin suunnittelussa on aina otettava maisemalliset näkökohdat huomioon.

Turpeennosto lähinnä kasvuturveteollisuuden tarpeisiin on soiden alueelliseen laajuuteen nähden vielä suhteellisen vähäistä. Silti esiintyy ainakin Etelä-Suomessa keinottelua jopa turpeennostoon sopimattomillakin suoalueilla. Maisemallisen ja ilmastollisen merkityksensä ohella soilla on suuri arvo myös raaka-ainevarastona, jota ei tule hävittää ehkä hyvinkin lyhytaikaisen yksityisen edun saavuttamiseksi. Kemiallisen teollisuuden raaka-aineena ei turpeella nykyisin ole merkitystä, mutta tutkimukset saattavat luoda pohjan turpeen käytölle kokonaan uusiin tarkoituksiin. On tärkeätä, että

turvevarat inventoidaan ja jaetaan suojeltaviin ja käytettäviin sekä laaditaan viimeksimainituille käyttösuunnitelma.

Pahimmat maankamaraa saastuttavat tekijät ovat torjunta-aineet (biosidit, elämän myrkyt), raskaat metallit kuten elohopea sekä öljyt. Vaarallisimpia ovat ne torjunta-aineet, jotka hajoavat luonnossa hyvin hitaasti. Tällaisia ovat ennen kaikkea klooratut hiilivedyt, mm. DDT, joiden käyttöä vastaan uudet tutkimustulokset puhuvat varsin voimakkaasti. Yhä useammat maat ovat ryhtyneet rajoittamaan niiden käyttöä. Mm. Neuvostoliitossa on DDT:n käyttö kokonaan lopetettu. Suomessakin olisi jo aika pysäyttää näiden aineiden lisääminen luontoon, missä ne näytävät säilyvän hyvin pitkiä aikoja haittojen koko ajan kasvaessa.

Maassa käytännöllisesti katsoen hajoamattomina säilyvien tai hyvin hitaasti hajoavien saasteiden, kuten torjunta-aineina käytettävien kloorattujen hiilivetyjen, lisääntyminen on estettävissä vain lopettamalla tällaisten aineiden käyttö. Raskaat metallit pidättynevät yleensä humukseen, mutta silti on raskaiden metallien levittäminen luontoon edesvastuutonta. Elohopeaa tai elohopeaan rinnastettavia myrkyllisiä alkuaineita, kuten arseenia ja talliumia, sisältävien samoin kuin luonnon ravintoketjuihin rikastuvien myrkkyjen käyttö torjunta-aineina on kiellettävä.

15. JÄTEHUOLTO

Maaillan väestönkasvu, nopea kaupungistuminen, lisääntyvä tuotanto ja lisääntyvä kulutus merkitsevät suuresti lisääntyviä

jättemääriä. Koko tekninen ja taloudellinen järjestelmämme rakentuvat sille, että veden, ilman ja maaperän tulisi pystyä otta-
maan vastaan kaikki tuottamamme hajoavat ja hajoamattomat
jätteet. Hajoamattomat jätteet esiintyvät luonnossa veden, ilman
ja maaperän saasteina. Näin ei voi jatkua.

Jäte on käytettävä uudelleen. Mitä käyttämästämme tar-
vikkeesta jää jäljelle, on palautettava maahan tai uudel-
leen käyttöön. Siten ihminenkin kytkeytyy jälleen kierto-
kulkuun, joka muistuttaa sitä, minkä luonto on vuosimil-
joonien aikana kehittänyt ja jota ilman se ei voi toimia.

Puhdistuslaitoksen ja jäteasemien toiminnan tarkoituk-
sena tulee olla jätteiden hyväksikäyttö, ei pelkästään nii-
den hävittäminen. Siksi yhteiskunnan on tuettava tutki-
musta ja kokeiluja, joiden tavoitteena on kehittää mene-
telmiä jätteiden hyödyntämiseksi. Jätteitä, joita ei vielä
kyetä käyttämään hyväksi vaikkapa teollisuudessa tai maa-
taloudessa, tulisi käyttää uusien maisemallisten arvojen
luomiseen eikä ainoastaan maanpinnan epätasaisuuksien
poistamiseen.

Suuria ympäristöllisiä haittoja aiheuttavia jätteitä ovat mm.
kertakäyttöpakkaukset, romuautot, myrkylliset jätteet ja jäteöljyt.
Kertakäyttöpakkauksista ympäristölle haitallisimpia ovat muovivi-
la lasipakkaukset, muovi siksi, että nykyisin käytössä olevat
muovipakkaukset hajoavat luonnossa erittäin hitaasti, ja lasi
sirpaleitten takia. Jo nyt ovat Hangon, Yyterin ja Kalajoen hiek-
karannat särjettujen pullojen vuoksi vaarallisia avoaloin kulki-
joille. Kuitenkaan ei meillä vielä sanottavasti ole kertakäyttöisiä
lasipulloja. Teknisesti lienee lasijätteiden poisto ympäristöstä
ratkaistavissa. On kuitenkin luonnollista, ettei yhteiskunta ole
velvollinen tätä kustantamaan.

Lasipakkausten palautusmaksu on järjestettävä riittävän
suureksi. Myös kertakäyttöisistä lasipulloista on makset-
tava palautusmaksu, ja sopimuksin on pyrittävä niiden
käytön rajoittamiseen. Erilaisin palkinnoin ja velvoituksin
sekä tutkimusta tukemalla on kehitystä ohjattava ympäris-
tön hoidon kannalta haitattomiin pakkausaineisiin. Vaaral-
listen jätteiden syntyminen on ennalta ehkäistävä.

Ympäristö, etenkin taaja-asutuksen lähimetsät roskaantuvat
pääasiassa kertakäyttöpakkauksista sekä romuautoista. Romu-
autojen ongelmaan ei meillä ole vielä löydetty sopivaa ratkai-
sua. Eräs keino on

lainsäädännön kehittäminen siten, että yhteiskunta voi
omistajan kustannuksella suorittaa romuauton talteenoton
ja palauttaa sen tuotannolliseen käyttöön tai hävittää sen.

Myrkyt ja öljyt muodostavat erityisen jäteongelman. Eräät myr-
kyt voidaan tehdä vaarattomiksi, mm. hapot neutraloimalla, mut-
ta toiset pysyvät aina yhtä vaarallisina.

Erilaisten myrkkujen hävittämisestä on laadittava erityis-
määräykset, jotta niiden maalle, vedelle ja ilmalle aiheut-

tamat haitat saataisiin rajoitetuksi vähimpään mahdolliseen. Öljyjätteiden käsittelyä ja puhdistusta on edistettävä yhteiskunnan toimenpitein, päämääränä niiden talteenotto koko valtakunnan alueelta ja joissakin harvoissa paikoissa tapahtuva puhdistus tai hävitys.

Jätteille, joita ei voida käyttää hyväksi, on järjestettävä kaatopaikkoja. Muun kuin teollisuusjätteen suhteen tämä on kunnan velvollisuus terveydenhuoltolain mukaan.

Kaatopaikkojen sijoitus on määrättävä maavarojen inventoinnin yhteydessä. Sijoituspaikan edellytyksenä tulee olla, että maapohjan pidätyskyky on suuri ja ettei paikalta valu pintavesiä ympäristöön. Sorakuoppiin ja harjualueille ei kaatopaikkoja tule sijoittaa, koska siitä aiheutuisi pohjaveden saastumista. Kärpästen aiheuttamien terveydellisten vaarojen ja hajuhaittojen torjumiseksi on kaatopaikat sijoitettava riittävän etäälle taaja-asutuksesta tai muuten hoidettava niin, ettei tällaisia haittoja synny.

Jätehuollossa on pyrittävä kuntien väliseen alueelliseen yhteistoimintaan. Jätehuollon organisaatiosta on suoritettava valtakunnallinen tutkimus ja laadittava kokonaisuohjelma.

16. LUONNON TASAPAINON SÄILYTTÄMINEN

Vuosimiljoonien kuluessa on maapallon kehityksessä ollut suuresti toisistaan eroavia vaiheita. Luonto on muuttunut maapallon kehityksen mukaan, mutta luonnon omien lakien mukainen tasapaino on aina vallinnut. Ihminenkin on joutunut mukautumaan luonnon tasapainon edellyttämiin olosuhteisiin. Vasta meidän aikamme ihminen on ainakin teollisuusmaissa kyennyt irrottautumaan luontaistalouden ankarien lakien puristuksesta. Kuitenkin ihminen katkaisemalla luonnon ravintoketjuja, saastuttamalla vesiä ja tuhlaamalla polttoaineita uhkaa omia elinehtojaan.

Täten on tullut jälleen välttämättömäksi ottaa luonnon tasapaino huomioon. Se ei kuitenkaan merkitse, että olisi taannuttava luontaistalouden asteelle. Ainoaksi keinoksi jää, että ihminen pyrkii ohjaamaan aktiivisesti luonnon kiertokulkuja. Luonnonvaroja voidaan käyttää, jos niitä käytetään suunnitelmallisesti eikä riistäen ja tuhlaten. Luonnon tuotantokyky perustuu sen tasapainoon ja tasapainon säilyttämisen edellytyksenä on luonnon lakiperäisyyksien tunteminen. Sen vuoksi yhteiskunnan on tuettava tutkimuksia, joissa selvitetään elinkeinojen perusteita ja edellytyksiä.

161. Maapallon väestönkasvu ja luonnon tasapaino

Lääketieteellisen kehityksen ansiosta ihminen on kyennyt voittamaan useimmat luontaiset vihollisensa. Eräs seuraus tästä on ollut maapallon väestönkasvun kiihtyminen niin, että koko ihmiskunnan tulevaisuus on uhattuna. Koska maapallon luonnonvarat ovat rajalliset, ei näytä mahdolliselta, että maapallo

voisi elättää rajattoman määrän ihmisiä. On laskettavissa, että ihmiskunta nykyisellä nopeudella yhden ihmisiän kuluessa lisääntyy 15 miljardiksi.

Kaikki elintarvikkeemme ovat luonnon tuottamia. Jo nyt näkee ihmiskunnan enemmistö nälkää. Väestönlukuvu ei ole nälän ainoa aiheuttaja. Sitä paitsi nälän poistaminen on välttämätön edellytys väestönlukuvun hillitsemiselle. Luonnon tasapaino kytkeytyy siihen kiinteästi.

Maapallon rajalliset luonnonvarat vaativat ihmisiä ottamaan myös oman lukumääränsä suunnittelun kohteeksi. Ihmisten on kuitenkin oltava suhteellisen korkealla valistus- ja koulutustasolla, jotta syntyvyyden säännöstelyyn perustuva väestönsuunnittelu voitaisiin toteuttaa. Välttämättömät aineelliset edellytykset riittävälle valistus- ja koulutustasolle on luotava ensimmäiseksi. Ne saadaan aikaan vain toteuttamalla oikeudenmukainen kansainvälinen ja kansallinen tulonjako ja lopettamalla kolmannen maailman maiden luonnonvarojen imperialistinen ja kolonialistinen riisto. Tämän riiston tärkeimpiä esimerkkejä on, että useat kehitysmaat tuottavat suunnattomia määriä valkuaisaineita eläinten rehuiksi teollisuusmaihin samalla kun lasten valkuaisaineiden puute on näissä maissa yleisimpiä sairauksia. Tämän sairauden edessä lääketiede yksin on voimaton.

Kehitysapua on tarkasteltava myös luonnonhoidon kannalta. Yleismaailmallinen tasapaino ihmisen ja luonnon välillä voi vallita vain väestönsuunnittelun toteutuessa. Se voidaan toteuttaa kolmannen maailman maissa sillä edellytyksellä, että kansat itse päättävät omista asioistaan ja erityisesti omien luonnonvarojensa hoidosta, käytöstä ja suojelusta. Vain kansanvaltaiset, sosialistiset periaatteet takaavat kehityksen, jolla tasapaino ihmisen ja luonnon välille voidaan palauttaa. Siksi sosialidemokraattien velvollisuus on tukea imperialismin ja kolonialismin vastaista taistelua ja vapautusliikkeitä, joiden päämääränä on feodaalisen yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen.

162. Kemiallinen ja biologinen sodankäynti

Kemiallista sodankäyntiä varten on kehitetty kasveja tuhoavia aineita, ns. sotilasherbisidejä, joita mm. Yhdysvallat on käyttänyt Vietnamissa riisiviljelysten ja puiden lehvistön hävittämiseen. Seurauksena saattaa olla pitkäaikainen luonnon saastuminen ja tuottavuuden aleneminen. Myös biologisen sodankäynnin suunnitelmat uhkaavat luonnon tasapainoa ja ihmistä. Kemiallinen ja biologinen sodankäynti, kuten sota sellaisenaankin, on rikos luontoa ja koko ihmiskuntaa vastaan.

Kemiallinen sodankäynti biosidein ja muin luontoa saastuttavien ainein sekä biologiset sodankäyntimenetelmät on kiellettävä kansainvälisin sopimuksin.

163. Biologiset torjuntamenetelmät kasvinsuojelussa

Yhden tai joidenkin harvojen kasvien tehokas viljely merkitsee yleensä sitä, että laajat pelto- ja metsäalueet ovat kasvilajistoltaan hyvin monipuolisia. Tuhoeläimet ja kasvitautit pääsevät tällöin helposti leviämään. Ihminen pyrkii torjumaan näin syntyviä haittoja pääasiassa erilaisin myrkyin. Nämä saattavat huonontaa luonnon tasapainoa, jolloin myrkkujen käyttöä joudutaan lisäämään entisestään. Näin luonnon tasapaino vähitellen järkkyy ja häviää, ja ihminen itse ja hänen elinehtonsa joutuvat vaaraan. Siksi

on tuettava voimakkaasti tutkimuksia, jotka tähtäävät luonnonmukaisten torjuntamenetelmien käyttöön kasvinsuojelussa, tuhoeläinten hävityksessä ja muissa näihin rinnastettavissa toiminnoissa.

Myrkkujen käytön asemasta kasvinsuojelua voidaan suorittaa jalostamalla tuhonkestäviä viljelykasveja, viljelyteknisin keinoin tai käyttämällä tuholaisten taudinaiheuttajia taikka muita luontaisia vihollisia. Metsissä ovat tuhot usein vältettävissä oikealla hakkuiden suorituksella ja puutavaran varastoinnilla. Tuhoeläinten lukumäärän säännöstelylle ja luonnon tasapainolle välttämättömien petoeläinkantojen, erityisesti petolintukantojen hoitoa on tehostettava.

164. Ilmasto

Metsät, suot ja järvet tasoittavat huomattavasti maamme ilmastoa. Metsät suojaavat maanpintaa, lämmittävät elintoimintoiltaan maata ja lähiympäristöään ja estävät maanpinnan kuivumista. Metsät, suot ja järvet ovat huomattavia lämmönvaraajia.

Maamme sijainnista seuraisi paljon jyrkempiä ja suurempia lämpötilan vaihteluja, ellei näitä tasoittavia tekijöitä olisi. Laajojen alueitten paljaaksihakkuut, soiden ojitukset ja järvien kuivatukset huonontavat ilmastoaamme. Tähän meillä ei ole varaa. Pohjois-Suomessa on erityisesti otettava huomioon uhka metsärajan alenemisesta ja avohakkuualojen keinollisten uudistamisyritysten epäonnistumisesta, sillä ilmastomme jaksottaisuuden perusteella on odotettavissa kesien kylmenemistä lähivuosisikymmenien ajaksi.

Laajoilla alueilla suoritettavia paljaaksihakkuita, ojituksia ja kuivatuksia suunniteltaessa on ilmastolliset seikat otettava huomioon.

Tässä yhteydessä on myös mainittava, että polttoaineiden tavattomasti kasvanut käyttö lisää ilman hiilidioksidipitoisuutta, mikä vaikuttaa ilmastollisiin olosuhteisiin koko maapallolla.

165. Tulvat ja pohjaveden aleneminen

Sade- ja sulamisvesien valuminen mereen tapahtuu kuiva-
tuilla ja peratuilla alueilla nopeasti ja aiheuttaa tulvia, kuten mm.

Pohjanmaalla on jatkuvasti saatu kokea. Samalla saattaa veden imeytyminen maahan ja sen varastoituminen pohjavedeksi estyä.

Kuivatus- ja ojitustöiden suunnittelussa on selvitettävä laskujokien tulvasuojelu, kiinnitettävä huomiota pohjavesivarojen vähenemisen estämiseen ja tutkittava töiden kansantaloudellinen merkitys ja investointien kannattavuus. Aktiivisin toimenpitein on ryhdyttävä säännöstelemään liiallisten perkausten, kuivatusten ja ojitusten useissa joissa aiheuttamia, jatkuvasti pahenevia tulvia.

166. Metsäluonnon tasapaino

Puunkorjuussa on liian usein tavoitteena pelkäämistään mahdollisimman suuri tuotos mahdollisimman pienin kustannuksin. Jatkuvasti suoritetaan laajoja hakkuita, jopa paljaasihakkuita kaikkialla maassa, vieläpä Lapin suojametsävyöhykkeellä ja sen lähi-tuntumassa sekä luonnonsuojelualueisiin rajoittuvilla alueilla ilman, että samalla huolehditaan voimaperäisestä keinollisesta uudistamisesta. Siten jää yhä suuria alueita raiskioiksi, joilla ei ole mitään käyttöä, samalla kun hakkuiden välitönkin kannattavuus on kyseenalainen. Heikon valvonnan ja liian väljien määräysten johdosta on myös ns. luontaiseen uudistamiseen tähtäävillä hakkuilla saatu aikaan laajojen metsäalueiden jääminen vajaapuustoisiksi tai tuottamattomiksi. Luonnon kiertokulku on tällaisilla alueilla lamautunut eikä niillä ole merkitystä edes ulkoilu- ja virkistyskäytön kannalta. Lapissa on jopa aiheutettu haittaa poronhoidolle välttämättömille jäkäläkasvuistoille.

On erityisen tärkeätä, ettei metsien tuottava pääoma Suomessa vähene. Puunjalostusteollisuus on mitoittava metsän kasvutuottoa vastaavaksi. Varsinkin maan pohjoisosissa, missä metsien puuntuottokyky asteittaisesti vähenee, saavutetaan raja, jonka pohjoispuolella metsien merkitys paikalliselle väestölle tuloa tuottavan matkailuelinkeinon ja poronhoidon tarpeiden sekä yleisen virkistyskäytön kannalta ylittää niiden merkityksen puuntuotantoalueina.

Metsien käyttö on suunniteltava riittävän monipuolisesti ja pitkällä tähtäyksellä. Metsien käyttö ei saa ylittää metsien tuottoa.

Luonnonmetsistä, jotka vielä ovat koskemattomia tai vähäisessä määrin käsiteltyjä, on valittava ja rauhoitettava riittävät alueet paikallisrotuisen puuston säilyttämiseksi. Hakkuut Lapin suojametsävyöhykkeellä on välittömästi lopetettava. Kaikin keinoin on pyrittävä paljaaksi hakattujen alueiden metsittämiseen koko maassa. Lapin suojametsävyöhykkeeseen sekä luonnonsuojelu- tai muista syistä rauhoitettuihin metsäalueisiin rajoittuvien metsien hoito ja käyttö on suoritettava portaattain niin, että käytön voimakkuusaste alenee käytöltä rauhoitettua aluetta kohti. Muutenkin on koko maahan suunniteltava käyttöasteeltaan erityyppisiä metsiä. Metsien moninaiskäyttöä on jatkuvasti kehitettävä siten, että puuntuoton ohella otetaan huo-

mioon retkeily, matkailu, poron- ja riistanhoito, metsästys sekä marjojen ja sienten keruu. Ulkoilukäytön ja riistanhoidon kannalta erityisen arvokkaissa metsissä ja mahdollisuuksien mukaan muuallakin on pyrittävä säilyttämään metsäluonnon vaihtelevuus huolehtimalla puulajiston monipuolisuudesta, samoin siitä, ettei kelo- ja lahopuita, vesakoita ja muita niihin verrattavia metsien tuoton kannalta arvottomia muodostumia kokonaan hävitetä.

II SOSIAALINEN LUONNONSUOJELU JA -HOITO

Luonto on saamassa yhä suurempaa merkitystä ihmisen nautinnon ja virkistyslähteenä. Tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi yhteiskunnan on toimittava siten, että kaikilla on asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta oikeus päästä osalliseksi luonnon tarjoamista elämyksistä.

Luonnon kasvanut kysyntä ulkoilutarkoituksiin on yhteydessä yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Tärkeimpiä tekijöitä ovat elintason kohoaminen ja vapaa-ajan lisääntyminen. Ihmisen ei tarvitse enää käyttää koko aikaansa toimeentulon hankkimiseen. Kaupungistumisen mukana kasvaa maata omistamattoman väestön osuus. Tällä hetkellä asuu suunnilleen puolet väestöstämme asutuskeskuksissa. Vuonna 2000 voidaan asutuskeskuksissa arvioida asuvan jo yli 80 prosenttia väestöstä.

Yksityistä omistusoikeutta voimakkaasti puolustava yhteiskuntajärjestelmämme ei ole kyennyt turvaamaan ulkoilumahdollisuuksia maata omistamattomalle väestölle. Varsinkin kalastus ja metsästys edellyttävät maanomistusta. Porvarillisten käsitysten mukaan ei ole välttämätöntä ottaa huomioon niiden tarpeita, jotka eivät maata omista ja joilla ei ole varaa sitä hankkia. Porvarillisten käsitysten mukaan ei myöskään tarvitse ajatella huomispäivän ihmisen elinympäristöä eikä hänen mahdollisuuksiaan käyttää luontoa hyväkseen.

Saastuneen tai muuten turmeltuneen ympäristön ihmiselle aiheuttamat, ruumiilliseen tai mielen terveyteen vaikuttavat haitat ovat vaikeasti arvioitavia. Päivittäinen työ samoin kuin yhä pitenevät ja hidastuvat työmatkat joudutaan suorittamaan enemmän tai vähemmän saastuneessa ympäristössä, jonka kauneus- ja muutkin esteettiset arvot ovat monesti mieluummin kielteisiä kuin myönteisiä. Vaikka asunto tiloiltaan ja mukavuuksiltaan täyttäisi kohtuulliset vaatimukset, mikä ei ole läheskään kaikille vielä mahdollista, saattaa asunnon ympäristö olla niin pilaantunut, ettei se sovellu virkistyskäyttöön. Tämä on jo nyt todellisuutta suurelle osalle niin teollisuus- kuin kehitysmaidenkin väestöstä ja osalle suomalaisiakin. Vapaa-ajan lisääntyessä on ulkoiluun ja muuhun virkistykseen luonnossa luotava lisää mahdollisuuksia. Siksi ovat kysymykset rantojen suojelusta, ulkoiluun ja retkeilyyn soveltuvien alueiden varaamisesta, ns. jokamiehen oikeuksista, maisemansuojelusta ja vesien virkistyskäytöstä tul-

leet keskeisiksi. Kaiken kaikkiaan on sosiaalisesta luonnonsuojelusta tullut yhteiskunnallinen tavoite. Ihmiskeskeisen yhteiskunnan rakentajana sosialidemokratia näkee sosiaalisen luonnonsuojelun tärkeänä päämääränä oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan pyrittäessä.

21. Rantojen suojelu

Rantojen puuttuva suojelu on yhä enemmän muodostunut polttavaksi sosiaalisesti ongelmaksi. Tämä ilmenee siinä, että mahdollisuudet uintiin ja muuhun ulkoiluun ranta-alueilla jatkuvasti vähenevät rantojen palstoituksen ja rakentamisen seurauksena. Mikäli palstoituksen ja rakentamisen sallitaan esteettömästi jatkua, tulee yleisön pääsy merenrantaan tai muun vesistön äärelle laajoilla alueilla ennen pitkää kokonaan estymään. Seutukaavaliittojen suorittamassa tutkimuksessa onkin todettu, että rannat saattavat vuoteen 1990 mennessä joutua linjan Kokkola—Imatra eteläpuolella käytännöllisesti katsoen kokonaan rakentamiseen.

Tässä kuvattu kehitys johtaa samalla siihen, että pohjoismaisessa oikeudessa vanhastaan tunnustettua sosiaalisia tarkoituksia palvelevaa jokamiehen oikeutta kulkea ja oleskella ranta-alueilla käytännössä yhä enemmän rajoitetaan. Rannansuojelun puuttumisesta seuraa myös, ettei maisemakuvan suojeleminen eikä muutoinkaan loma-asutuksen tarkoituksenmukaiseen suunnitteluun ole riittäviä mahdollisuuksia.

Edellä mainituista syistä on tehokkaan rannansuojelulainsäädännön aikaansaamista pidettävä välttämättömänä ja kiireellisenä. Mainittakoon, että muissa Pohjoismaissa on erityinen jokamiehen oikeutta turvaava rantalainsäädäntö jo kauan ollut voimassa. Suomi on tiettävästi ainoita maita, jossa tällaista lainsäädäntöä ei ole. Vuoden 1967 valtiopäiville annettiin kyllä hallituksen esitys rannansuojelulaiksi, joka rakentui muissa pohjoismaissa hyväksytyille periaatteille. Eduskuntakäsittelyssä kuitenkin osoittautui, että porvarilliset puolueet asettivat yksityisten kiinteistönomistajien intressit sosiaalisten näkökohtien edelle vaatimalla, että laki olisi käsiteltävä perustuslain säätämisjärjestyksessä. Tämän johdosta hallitus peruutti esityksensä.

Hallitus on sittemmin antanut eduskunnalle uuden lakiesityksen ns. rantakaavaa koskevista rakennuslakiin otettavista säännöksistä. Rantakaavalla pyritään säätämään ja ohjaamaan rakentamista niillä alueilla, joille loma-asutusta jo on syntynyt tai joille sitä on odotettavissa. Siten pyritään edistämään suunnitelmallista ja säästeliästä maankäyttöä, mitä tietenkin on pidettävä tärkeänä.

Rantakaavaa koskevat säännökset on mitä pikimmin sisällytettävä rakennuslakiin.

Rantakaavasäännöstö ei kuitenkaan turvaa rantakaava-alueen ulkopuolelle jäävän ranta-alueen säilyttämistä rakentamattomana eikä sillä voitane estää haja-asutuksen jatkumista ranta-alueilla. Näin ollen on selvää, ettei rantakaavasäännöstö voi korvata erityistä rannansuojelulainsäädäntöä.

Tästä syystä on erityinen rannansuojelulaki aikaansaattava rantakaavasaännösten lisäksi. Vain sen avulla voidaan saavuttaa päätarkoitus: vielä vapaina olevien rantojen säilyttäminen rakentamattomina jokamiehen oikeuksien turvaamiseksi. Näin tärkeässä asiassa kyseenalaisesti tullut perustuslakimmeakaan ei saa jatkuvasti olla esteenä tehokkaan lainsäädännön aikaansaamiselle.

22. Ulkoilu, retkeily ja matkailu

Luonnonsuojelun kannalta arvokkaita ovat mm. alueet, joilla luonto vielä on suhteellisen koskematon, joiden maisema on erityisen kaunis tai poikkeuksellinen tai jotka sijaintinsa tai luontonsa puolesta soveltuvat hyvin ulkoiluun ja luonnonharrastukseen. Ulkoiluun tarkoitettuja alueita on hankittava etenkin sieltä, missä kysyntä on suuri. Varsinkin tiheästi asuttuun Etelä-Suomeen ja asutuskeskusten ympäristöalueisiin on kiinnitettävä huomiota.

Alueet on alusta pitäen muodostettava riittävän suuriksi. Niiden on voitava tyydyttää paitsi tämän päivän myös tulevaisuuden kasvavat tarpeet. Samojen alueiden olisi voitava palvella mahdollisimman monia harrastusmuotoja. Varsinkin ranta-alueet ja niihin liittyvä uintimahdollisuus ovat erityisen kysytyjä ulkoilijoiden keskuudessa. On voitu myös todeta, että viljelys-, asutus ja metsämaiseman muodostama tasapainoinen ja vaihteleva kokonaisuus on parempaa ja viihtyisämpää ulkoilumaastoa kuin pelkkä metsä.

Ulkoilutoiminta on järjestettävä luontoa mahdollisimman vähän vahingoittavalla tavalla. Ulkoilualueiden yleistä kulumista voidaan vähentää luomalla valmiita reittejä, jotka ohjaavat kulkemisen mielenkiintoisimpiin kohteisiin, samalla kun voidaan varjella arimpia luonnonosia. Roskaamisongelman ratkaiseminen edellyttää sekä viranomaisten että ulkoilijoiden velvollisuuksien lisäämistä.

Ulkoiluun soveltuvia alueita on huomattavasti lisättävä.

Aluesuunnittelun yhteydessä on asutuskeskusten ympäristöön varattava alueita, joiden luonto on edustavaa ja monipuolista, ulkoilumetsiksi, -rannoiksi ja -vesiksi, joille jokaisella kuntalaisella on vapaa ja esteetön pääsy. Varsinkin lyhytaikaisiin virkistystarpeisiin soveltuvia alueita on perustettava niin lähelle asutuskeskuksia, että vähävaraisetkin voivat saavuttaa ne ilman huomattavia matkakustannuksia.

Kuntien tai kuntayhtymien olisi ylläpidettävä niitä elimiä, joiden tehtävänä on ulkoilun ja muun luonnossa tapahtuvan vapaa-ajan vieton edistäminen. Vastuun luonnon hoitamisesta tulisi ensi sijassa kuulua kunnille.

Ulkoilun edistäminen ja kansalaisten ulkoilutarpeiden tyydyttäminen on saatava kuntien velvollisuudeksi. Siksi on kuntien tehtävät tällä alalla määriteltävä ja samalla

pyrittävä asettamaan kaikille kunnille vähimmäisvaatimukset ulkoilua, retkeilyä ja luonnonharrastusta edistävien toimenpiteiden toteuttamisessa.

Valtio omistaa Pohjois-Suomessa suuria maa-alueita. Nämä ovat etupäässä metsähallituksen hallinnassa. Näitä alueita voitaisiin käyttää nykyistä tehokkaammin kansallisen ja kansainvälisen lomamatkailun tarpeiden tyydyttämiseen.

Laajoja samoiluun kelpaavia ulkoilualueita on perustettava.

Kaukana pohjoisessa sijaitsevat alueet eivät voi kuitenkaan tyydyttää kuin osan luontoon kohdistuvasta kysynnästä.

Viikonlopputarvetta ja suuria asutuskeskuksia ajatellen ulkoilualueita on voitava perustaa myös Etelä-Suomeen. Huvila-asutuksen suunnittelemattoman leviämisen vuoksi kiireisin suojelukohde on etenkin merenrannikon saaristo. Myös alkuperäisiä eteläsuomalaisia harju- ja järvimaisemia on suojeltava.

Näiden tavoitteiden toteuttaminen tiheään asutussa Etelä-Suomessa edellyttää nykyistä huomattavasti voimakkaampia toimenpiteitä yhteiskunnan taholta. On selvää, ettei päämääriin päästä, jos luonnonsuojelulaeilla pyritään turvaamaan vain yksityistä omistusoikeutta. Yhteiskunnan toimintamahdollisuuksien lisääminen on siten tilanteen sanelema välttämättömyys.

Yleisen edun vaatiessa ulkoilu- ja luonnonsuojelualueita on voitava perustaa myös vastoin yksityisen maanomistajan suostumusta. Yleisenä periaatteena on kuitenkin edellytettävä, että yksityinen maanomistaja saa menettämistään edusta korvauksen. Ulkoilualueita luotaessa on siis vapaaehtoisten sopimusten lisäksi tarvittaessa suoritettava pakkolunastuksia, jotka ensi sijassa kohdistuvat alueen käyttöoikeuteen, mutta erityistapauksissa myös omistusoikeuteen.

Ulkoilun, retkeilyn ja matkailun kannalta tärkeä toimenpide on jalan, hiihtäen, polkupyörällä tai veneellä kuljettavien ulkoilureittien luominen.

Seutu- ja muun kaavoituksen yhteydessä on suunniteltava ulkoilureittejä. Luonnonalueilla olevien ulkoilureittien alueilla on metsissä toteutettava moninaiskäytön periaatteita.

Leirintä on sekä ulkoilua, retkeilyä että matkailua, jolle maamme tarjoaa varsin hyvät edellytykset. Leirintäalueiden sijoituksessa ja suunnittelussa on kuitenkin toivomisen varaa luonnonhoidon kannalta. Leirintäpalvelusten tarjoaminen ei myöskään saa olla pelkkää liiketoimintaa.

Leirintäalueita on kaavoituksessa pyrittävä sijoittamaan ulkoilullisesti tai maisemallisesti mielenkiintoisten luonnonalueiden tai -kohteiden läheisyyteen. Niitten sijoitus ja

toiminta ei kuitenkaan saa olla sellaista, että luonnon maisemalliset tai muut arvokkaat ominaisuudet siitä kärsivät tai että vedet leirintäalueiden ympäristössä saastuvat.

Matkailun tarpeisiin soveltuvia majoitus- ja palvelutiloja on kehitettävä matkailuun tarkoitetuilla ulkoilupaikoilla. Omalla autolla tapahtuva matkailu on ohjattava paikkoihin, missä se ei joudu ristiriitaan luonnon arvojen hoitamisen kanssa.

Ulkoilun kannalta ovat maan tapaan perustuvat jokamiehen oikeudet tärkeitä. Niillä tulee jatkuvasti olemaan ratkaiseva merkitys yleisön ulkoilumahdollisuuksille. Näiden oikeuksien, jotka ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksemme parhaita perintöjä vanhoilta ajoilta, alkuperäiseen sisältöön kuului esteetön maa- ja vesialueiden käyttöoikeus asuttuja paikkoja lukuun ottamatta. Alun perin varsin laajat jokamiehen oikeudet ovat vähitellen joutuneet eräiden rajoitusten kohteiksi ja niiden sisältökin on osittain muuttunut. Jokamiehen oikeuksien päämerkitys on nykyisin, että ne takaavat kullekin oikeuden liikkua ja oleskella toisen maalla varsinaista kotipiiriä lukuun ottamatta. Tunnustettujen jokamiehen oikeuksien tosiasialliset käyttömahdollisuudet ovat kuitenkin arveluttavassa määrin vähenemässä ja epäkohtana on myös pidettävä, ettei tavanomaiseen oikeuteen perustuvilla jokamiehen oikeuksilla ole täydellistä oikeussuojaa.

Näistä syistä on pyrittävä säännöksiin ulkopuolella olevien jokamiehen oikeuksien turvaamiseen laisäädäntöteitse.

Edellä on katsottu, että erityiseen rannansuojelulakiin olisi otettava säännöksiä, jotka turvaisivat yleisölle pääsyn meren tai vesistöjen rannalla oleville uima- ja ulkoilupaikoille. Tältä osin tulisi jokamiehen oikeudet ulkoilu- ja muun virkistystoiminnan kannalta turvata.

Muista ulkoilumahdollisuuksiin liittyvistä jokamiehen oikeuksista olisi otettava säännöksiä säädettävään ulkoilulakiin. Tällöin on erityisesti otettava huomioon, ettei jokamiehen oikeuksia päästä rajoittamaan maanomistajien intressien hyväksi. Jokamiehen oikeuksien sisältö on Suomessa vahvistettava samaksi kuin muissa pohjoismaissa.

Ranta- ja muille alueille pääsyn ja niiden kautta kulkemisen kieltävien taulujen ja kylttien oikeutus on monesti vähintään kyseenalainen. Lisäksi ne usein rumentavat maisemaa.

On laadittava selvät määräykset siitä, milloin vapautta luonnossa liikkumiseen ja oleskeluun saadaan rajoittaa. Viranomaiset on veloitettava poistamaan määräysten vastaiset kielto- ja muut taulut.

Yleisessä tietoudessa on käsitys ulkoiluun ja siihen rinnastettaviin toimintoihin liittyvistä jokamiehen oikeuksista ja velvollisuuksista sängen epämääräinen.

Ulkoiluun liittyvät jokamiehen oikeudet ja velvollisuudet on koottava lyhyeen ja helppotajuiseen julkaisuun, jota on levitettävä ulkoilu-, matkailu-, luonnonhoito-, poliisi- yms. viranomaisen toimesta.

23. Virkistyskalastus

Poliittisissa ratkaisuissa, jotka koskevat virkistyskalastusta, on toteutettava samoja arvopäämääriä kuin ulkoilua ja luonnonhoitoa koskevilla ratkaisuilla yleensäkin. Kansalaisten tasa-arvoisuus on toteutettava myös mahdollisuuksissa harrastaa virkistyskalastusta. Voimassa oleva kalastuslaki ei ole turvannut vettä omistamattoman väestönosan kalastusmahdollisuuksia. Nykyinen kalastuslaki on ilmeinen luokkalaki, joka pyrkii turvaamaan yksityistä omistusoikeutta lähtemällä lähes yksinomaisesti veden omistajan intresseistä. Huomattaviakin vesialueita on pysynyt suhteellisen rajoitetun väestönosan yksinoikeutena.

Tällä hetkellä maassamme lasketaan olevan noin miljoona kalastuksen harrastajaa. Teollistuvassa Suomessa virkistyskalastus on tärkeä vapaa-ajan viettotapa. Virkistyskalastus sopii kaikentyyppisille ihmisille ja sitä voidaan harrastaa perhekunnittain. Suomen vesiluonto tarjoaa hyvät luontaiset edellytykset virkistyskalastukselle. Paine kalastuksen harrastamiseen on voimistumassa, mutta kalastusmahdollisuudet ovat sen sijaan kaventumassa veden pilaantumisen, saastumisen, suunnittelemtomasti leviävän huvila-asutuksen jne. vaikutuksesta. On jouduttu tilanteeseen, jota ei nykyisen porvarillisen kalastuslain avulla ole mahdollista selvittää. Muuttuneiden yhteiskunnallisten olojen vuoksi on vedenomistukseen sidottua järjestelmää pidettävä jo aikansa eläneenä.

Nykyinen porvarillinen kalastuslaki on kokonaisuudessaan uusittava. Sosialidemokraatit pyrkivät siihen, että oikeus virkistyskalastukseen tehdään maanomistuksesta riippumattomaksi. Samalla on vastuu vesien hoitamisesta siirrettävä yhteiskunnalle.

Tasoitettaessa kansalaisten virkistyskalastusmahdollisuuksia on keinoitettava siten, että yhteisen edun voimakkuus voidaan ottaa huomioon. Missä kalastusvesien kysyntä on voimakasta mutta tarjonta vähäistä, kuten asutuskeskusten lähettävillä, on yhteiskunnalla oltava oikeus puuttua vesien käyttöön. Virkistyskalastusoikeutta on voitava laajentaa myös vastoin vedenomistajan tahtoa. Päätävältä siirtyä tällöin kunnalle tai laajempien alueiden puitteissa lääninhallitukselle.

Jokamiehen oikeuksia on laajennettava. Onkiminen ja pilkkiminen on tulkittava laissa samanarvoisiksi kalastustavoiksi. Pääsääntöisesti näiden tulee olla luvallisia kaikkialla maassa, harrastajien asuinpaikasta ja omistussuhteista riippumatta. Näin laajennettu virkistyskalastusoikeus ei muodosta vaaraa kalakannalle, sillä vetemme ovat yle-

sesti alikalastettuja. Virkistyskalastuksen edut eivät kuitenkaan saa mennä ammattikalastuksen etujen edelle.

Valtion ja kuntien on osallistuttava nykyistä aktiivisemmin virkistyskalastusmahdollisuuksien luomiseen. Kansalaisille on järjestettävä samat mahdollisuudet saada kalastus oikeus valtion mailla oleviin vesiin. Kuntien olisi pyrittävä luomaan erityisiä ulkoiluvesiä. Virkistyskalastus ei häiritse ammattikalastusta, mikäli pyyntitapoja ohjataan ja kalavesiä hoidetaan oikealla tavalla.

Kuntia ja läänejä varten on aluesuunnittelun puitteissa laadittava myös kalastus- ja kalavesien hoitosuunnitelma. Virkistyskalastuksen ja koko vesien virkistyskäytön taloudellinen merkitys on perusteellisesti selvitettävä. Kalatalous on nähtävä itsenäisenä talousalana eikä maatalouden sivuelinkeinona. Kalanviljelyä etenkin luonnonvesiin tarkoitettujen istukkaiden kasvattamiseksi on kehitettävä.

Kalastushoitomaksuista valtiolle kertyviä varoja on keskitettävä niiden vesien hoitamiseen, jotka ovat myös yleisessä käytössä. Nykyinen menettely merkitsee lähes vastikkeetonta tulonsiirtoa vedenomistajille niiltä kalastuksen harrastajilta, joilla ei ole omaa vettä. Yhteiskunnan velvollisuuksia ja valvontaoikeuksia kalavesien hoidossa on lisättävä.

Jokamiehen virkistyskalastusoikeuksia lisättäessä ja vesien virkistyskäytön yleistyessä on valistustoimintaa tehostettava, kalamiesten järjestäytymistä edistettävä ja alan järjestöjä tuettava. Tämän rinnalla on kehitettävä myös sellaisia valistuskeinoja, jotka tavoittavat järjestäytymättömätkin kalamiehet.

24. Riistanhoito ja metsästys

Metsästys on riistan muodostaman luonnonvaran hyväksikäyttöä. Työväenliikkeessä ei ole vallinnut täyttä yksimielisyyttä siitä, onko pelkästään mielen virkistykseksi ja ruumiinkunnan kohentamiseksi tapahtuvaa huvimetsästystä pidettävä eettisesti hyväksyttävänä. Koska kiinnostus metsästäystä kohtaan on maassamme vielä varsin laajaa, puolue pyrkii ainakin siihen, että kaikki kansalaiset saavat metsästysoikeuksien suhteen yhdenvertaisen aseman; meillähän metsästysoikeus on sidottu maanomistukseen.

Metsästysoikeus on irrotettava maanomistuksesta. Päättävältä riistanhoidollisissa toimenpiteissä ja metsästysoikeuksien myöntämisessä on siirrettävä kunnallisille ja valtakunnallisille viranomaisille. Ammattimaisen metsästyksen edellytyksistä on suoritettava valtakunnallinen tutkimus.

Metsästysoikeuksia tasa-arvoistettaessa on pidettävä ehdottomasti huolta siitä, että riistakanta tulee nykyistä paremmin hoidetuksi. Riistaa on hoidettava luonnonhoidon yleisten periaatteiden mukaan. On pyrittävä siihen, että

mahdollisimman suuri osa riistan tuotoksesta tulee ammatitaitoisesti talteenotetuksi. Metsästyslupamaksuista kertyviä varoja olisi nykyistä enemmän käytettävä riistakan-
nan kohentamiseen ja riistanhoitomenetelmien kehittämiseen.

Metsästäjille asetettavia tiedollisia ja taidollisia vaatimuksia on tiukennettava. Kaikki metsästäjät tavoitettavaa valistusta on lisättävä. Lisäksi on valistuksen oltava sel-
laista, että metsästäjät kiinnostuvat eläimistöä muutenkin kuin vain metsästyksen kohteena.

25. Maisemanhoito

Maisemanhoidon tehtäviin kuuluu suojella sekä alkuperäistä luonnonmaisemaa että ihmisen muovaamaa kulttuurimaisemaa. Suunnittelematon rakennustoiminta voi tuottaa korvaamattomia vahinkoja luonnonmaisemalle. Harjujen ja muiden luonnonmuo-
dostumien muovaaminen mm. tienrakennuksen etujen mukaisesti on tapahtunut liian usein muiden ainakin yhtä merkittävien arvojen kustannuksella.

Maankamara on kärsinyt pahimmin soranotosta. Sorakuoppia on usein perustettu teiden lähetyville tai muuten yleisesti näkyviin paikkoihin.

Viranomaisten valtaa on lisättävä siten, että maisemaa rumentava, mutta paremmalla suunnittelulla vältettävissä oleva maiseman pilaaminen voidaan estää. Soranottajalle on asetettava velvollisuus myös peittää ja siistiä jälleen-
istutuksin ja maanpyöristyksin ne vahingot, joita hän toiminnallaan on aikaansaanut.

Hoitamista ja suojelemista vaatii myöskin se maisema, jonka ihminen itse on aikojen kuluessa muotoillut. Varsinkin asutus-
keskusten lähellä olisi syytä säilyttää näytealueita siitä kulttuuri- ja elinkeinovaiheesta, joka muuten häviäisi kokonaan leviävän kaupunkimaisen asutuksen alle. Kaupungin tuntumassa olevaa näytettä vanhasta maatalousmaisemasta voidaan käyttää antamaan vaihtelua ja mielenkiintoa ulkoilulle ja matkailulle. Muita
esimerkkejä hoitamisen arvoisista kulttuurimaisemista ovat saariston kalastusmaisema ja näytteet vanhasta kylä- ja torppari-
maisemasta. Esteettisesti ja kansanperinteen kannalta arvokkaita kokonaisuuksia ovat vanhat luonnon- ja jokivarsiniityt.

Viranomaisille on annettava valta estää, jopa keskeyttää, sellaiset hankkeet, jotka hävittäisivät merkittäviä maisemallisia arvoja. Parhaiten maisemanhoidon päämäärät voidaan toteuttaa, jos sen arvot veloitetaan ottamaan huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Kaavoitusta varten on luetteloitava myös alueen ne kohteet, jotka edellyttävät maiseman- tai muita luonnonhoidollisia toimenpiteitä.

Ulkomainonta saattaa useissa tapauksissa huomattavasti rumentaa maisemaa ja vaarantaa liikenneturvallisuutta. Tienvarsille on tästä huolimatta ilmestynyt yhä runsaammin suuria,

jopa valaistuja mainostauluja. Eräät rakennukset, varsinkin kioskit, ovat myös omiaan pilaamaan tienvarsimaisia.

Ulkomainonta tienvarsilla ym. on saatava lainsäädännöllisesti rajoitetuksi varsinaisten asutuskeskusten alueelle. Viranomaisilla on tällöinkin oltava mahdollisuus maisemallisista syistä kieltää mainostaulujen ja niihin rinnastettavien rakennelmien sijoitus tien varteen yms. paikkoihin. Kioskien ja tien varrella olevien majoitus- ja ravitsemisliikkeitten ei ole sallittava mainostaa yksilöityjä tuotteita, esim. eri savuke- ja virvoitusjuomamerkkejä, joiden mainokset yleensä ovat varsin räikeitä ja maisemaa rumentavia. Ainoastaan tuoteryhmien ja paikalla saatavissa olevien palvelumuotojen mainitseminen tulee olla sallittua.

III ALKUPERÄISEN LUONNON SUOJELU

Luonnonsuojelulla on aivan viime vuosiin asti tarkoitettu rauhoitusalueiden perustamista koskemattoman luonnon säilyttämiseksi mahdollisimman muuttumattomana. Tämä luonnonsuojelun toimintatapa on saamassa nykyisin yhä kasvavaa sosiaalista merkitystä, kun oikeus luonnon rauhassa oleskeluun nähdään eräänä ns. jokamiehen oikeuksiin kuuluvana osana. Alkuperäisen luonnon suojelu on tietenkin edelleen mukana luonnon- ja ympäristöhoidon kokonaissuunnittelussa, ei vähiten siksi, että monet suunnittelunkin kannalta välttämättömät luonnontutkimuksen ongelmat voidaan selvittää vain joksikin koskemattomassa alkuperäisessä luonnossa.

Harvinaisten tai muuten uhattujen kasvien ja eläinten rauhoitukseen ja suojeluun on edelleen kiinnitettävä huomiota, joskin on nähtävä selvästi, että tällaiset lajit, etenkin eläimet, voivat säilyä vain riittävän suurilla, yhtenäisillä alueilla. Lajien säilymistä ei voida irrottaa luonnon tasapainosta, joka on turvattava, jotta alueelliset eloyhteisöt voitaisiin säilyttää, mikä vasta takaa myös yksittäisten eliölajien säilymisen.

31. Luonnonsuojelualueet

Laajat luonnonsuojelualueemme ovat nykyisin kahdenlaisia. Täydellisen rauhoituksen alaiset luonnonpuistot on rauhoitettu lähinnä tieteellisin perustein. Kansallispuistot on tarkoitettu yleisön käyttöön. Niitä on vielä liian vähän ja huomattavimmat niistä sijaitsevat hyvin kaukana asutuskeskuksista. Sosiaaliselta kannalta on välttämätöntä, ettei matka maan mistään osasta lähimpään kansallispuistoon muodostu kohtuuttoman pitkäksi. Kansallispuistojen täytyy sisältää edustavat näytteet maamme kaikkien maisema-alueitten luonnosta ja kaikista eloympäristöistä. Metsätalouden piiriin on joutunut maamme koko metsä-ala ja melkein koko suoala metsän pohjoisrajaan asti. Riittävän laajojen kansallispuistojen muodostuminen etenkin Etelä-Suomeen, esim. Tammelan ylänköalueelle, on siksi eräs luonnonsuojelun kiireellisimpiä tehtäviä. Mikäli tällaisiksi alueiksi soveltuvia

valtionmaita ei ole riittävästi, on niihin tarvittaessa sopimuksin tai pakkolunastuksin liitettävä yksityisiä maita.

On luotava edustava kansallispuistoverkosto, joka käsittää riittävän laajoja ja erilaisia alueita myös Etelä-Suomessa. Viimeisten meillä vielä perustettavissa olevien kansallispuistojen suunnittelu on erittäin kiireellinen tehtävä. Kansallispuistoja on perustettava ensi sijassa valtiomaille, mutta tarvittaessa niihin on liitettävä myös sopimuksin tai lunastustoimenpitein hankittuja yksityisiä maita. Nykyisiä kansallispuistoja on laajennettava ja niiden ympärille muodostettava riittävät suoja-alueet niin, ettei esim. paljaaksihakkuita suoriteta kansallispuistojen välittömässä läheisyydessä.

Pohjois-Suomen erämaat kuuluvat Euroopan viimeisiin. Vielä jonkin aikaa on mahdollista luoda todella suuri, yhtenäinen ja edustava luonnonsuojelualue Itä-Lappiin. Riittävän suurena se voi palvella sekä ulkoilun, luonnonharrastuksen ja retkeilyn että laita-alueiltaan myös matkailun ja leirinnän tarpeita. Lisäksi se tarjoaisi poronhoidolle välttämättömän tukialueen.

Saariselän-Nuortijoen metsä-, suo-, joki- ja tunturierämaa on muodostettava Itä-Lapin suurkansallispuistoksi.

Soitten runsaus on ollut luontomme tärkeimpiä ominaispiirteitä. Etelä-Suomesta suot ovat jo huvenneet vähiin ja ojitus- ja kuivatustyöt sekä vähitellen myös turpeen nosto uhkaavat suoluontomme säilymistä koko maassa edes näytteinä. Soiden käytön kokonaissuunnittelussa

on otettava huomioon luonnonsuojelun, maisemanhoidon, ulkoilun ja retkeilyn, marjastuksen, riistanhoidon sekä opetuksen ja tutkimuksen tarpeet säästämällä riittävän monia soita. On tuettava kaikkia pyrkimyksiä, joiden tarkoituksena on kansainvälisen soiden suojeluohjelman, "Project Telma"-ohjelman toteuttaminen Suomen osalta.

Nykyisten ja suunniteltujen luonnonsuojelualueiden puitteissa ei voida turvata riittävän monien edustavien vesistöjen säilymistä muuttumattomina. Itse asiassa tällaisia vesistöjä, joissa ihmisen vaikutus vielä on jokseenkin merkityksetön, en enää harvoja.

Siksi

erityisiä luonnonsuojelualueita on muodostettava turvaamaan joidenkin tyyppillisten, maisemallisesti, kalataloudellisesti tai tieteellisesti arvokkaiden vesistöjen säilyminen nykyisessä tilassaan. On tuettava kaikkia pyrkimyksiä, joiden tarkoituksena on kansainvälisen "Project Aqua"-vesistönsuojeluohjelman toteuttaminen Suomen osalta.

Lapin luonnon, suurten metsien, soitten ja sisävesiemme lisäksi kuuluu ulkosaaristo luontomme arvokkaimpiin ja herkimmin turmeltuviin osiin. Saaristo on kokonaisuudessaan otettava käyttösuunnittelun piiriin. Matkailukohteena saaristomme on tulevaisuuden alue. Siksi on tärkeätä, että sen luontoa ei turmella. Matkailukäyttöön soveltuu lähinnä sisäsaaristo. Kokonaissuunnittelu edellyttää, että

ulkosaaristoa on hoidettava laajana luonnonalueena, jossa etusija annetaan perinteellisille elinkeinoille sekä luonnon-suojelulle, ulkoilulle ja retkeilylle. Sisäsaaristossa on rakentelua säädeltävä rannansuojelusäännösten puitteissa.

32. Luonnonmuistomerkit

Luonnonmuistomerkeillä kuten suurilla puilla, kauniilla tai muuten erikoisilla puuryhmillä, siirtolohkareilla, hiidenkirnuilla, pienillä lehtoalueilla yms. on suuri merkitys luonnonharrastuksen herättäjinä ja maiseman elävöittäjänä. Siksi niiden rauhoittamista on edistettävä.

Kunkin kunnan alueella on suoritettava luonnonmuistomerkkien luettelointi ja pyrittävä yhteistoiminnassa maanomistajien kanssa saamaan ne rauhoitetuiksi. Pieneköjen alueellisten erilaisia luonnonosia edustavien suojelukohteiden rauhoittamista on erityisesti edistettävä.

33. Kasvi- ja eläinlajien suojelu

Harvinaisten tai luonrossamme uhattuina olevien kasvi- ja eläinlajien suojelu on nähtävä osana alueellista luonnonsuojelua ja -hoitoa.

Useiden harvinaisten kasvien säilyminen luonrossamme on mahdollista vain, jos niiden kasvupaikkoja suojellaan luonnonsuojelualueina tai luonnonmuistomerkkeinä. Eri-tyistapauksissa on suoritettava myös lajikohtaisia kokonais- tai osittaisrauhouksia. Tällä hetkellä näyttää tarpeelliselta mm. katajan suojaaminen myyntiarkoituksiin tapahtuvalta kaatamiselta sekä eräiden, kukkiensa takia poimittavien kasvien (sinivuokko, kevätesikko, rohtomikkä, näsiä, kiurunkannus, valkolehdokki) rauhoituksen tiukentaminen, jotta nämä kasvit eivät kokonaan häviäisi asutuskeskusten lähistöistä.

Eläinlajien suojelussa on päähuomio kiinnitettävä niiden eloympäristöjen suojeluun sekä petolintujen osalta myös luonnon kemiallisten saasteiden torjuntaan.

Luonnonsuojelualueita muodostettaessa ja laajennettaessa on etenkin pohjoisissa osissa maamme yhdeksi tavoitteeksi otettava kaikkien nykyisen eläimistömme lajien säilyminen Suomen alueella. Edellytyksenä tälle on lisäksi, että vahingot, joissa pedot ovat olleet osallisina, korvataan täydestä arvostaan. Sudesta ja ahmasta maksettaviin, valtion varoista suoritettaviin tapporahoihin tarkoitettua määrärahaa on käytettävä petovahinkojen korvaamiseen. Uhattuina olevien eläinlajien metsästystä on rajoitettava.

Metsästys- ja luonnonsuojelulait on uudistettava siten, että kaikki paitsi lihan tai turkisten pyynnin takia riistanhoidon ja metsästyksen kohteina olevat eläimet tulevat luonnonsuojelulaisäädännön alaisuuteen. Maakotka on välittömästi rauhoitettava koko maassa. Summittaiset, valikoimattomasti vaikuttavat ja eläimille tarpeetonta kärsi-

mystä aiheuttavat metsästystavat, kuten loukuilla ja rau-doilla pyynti, on kiellettävä kaikissa tapauksissa.

Eläimistötämme hävinneitten tai häviämässä olevien lajien kuten merikotkan ja muuttohaukan uudelleen kotiut-tamista maahamme sekä luonnon tasapainon säilyttämi-seksi että luonnonsuojelun maisemallisten ja eettisten tar-koitusperien toteuttamiseksi on tutkittava.

Metsien moninaiskäyttöä on suosittava lintujen pesimi-sen sekä monipuolisen lintu- ja nisäkäseläimistön elin-mahdollisuuksien turvaamiseksi. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kololintujen suojeluun.

Muuttolintujen, erityisesti riistaeläiminä ankan metsäs-tyksen kohteena olevien vesilintujen, suojelua on edis-tettävä kansainvälisin toimenpitein sekä rauhoittamalla nii-den tärkeimmät pesimäalueet ja muuttoaikojen levähdys-alueet. Suomessa nämä alueet on inventoitu kansain-välisen "Project Mar"-ohjelman puitteissa.

IV LUONNONSUOJELULAINSÄÄDÄNTÖ JA LUONNONHOIDON HALLINTO

41. Lainsäädäntö

Voimassa oleva luonnonsuojelulainsäädäntö on monessa koh-din vanhentunut. Vuodelta 1923 peräisin oleva luonnonsuojelu-laki tähtää lähinnä kauniiden maisemakuvien ja harvinaisten kasvien tai eläinten rauhoittamiseen. Luonnonsuojelun ala on kuitenkin suuresti laajentunut perinteellisestä sisällöstään. Esteettisistä, eettisistä ja tieteellisistä syistä tapahtuvan luon-nonsuojelun rinnalle ovat nousseet käytännöllis-taloudellinen luonnonsuojelu eli luonnonvarojen hoito ja sosiaalinen luonnon-suojelu. Erityisesti on myös lainsäädännössä korostettava sosiaa-lisen luonnonsuojelun merkitystä nykypäivän ihmiselle.

Luonnonsuojelulainsäädäntö on kiireellisesti uusittava nykyoloja vastaavaksi. Erityistä huomiota on tällöin kiin-nitettävä luonnonsuojelulain nykyaikaistamiseen. Laissa on selvästi tuotava esiin luonnonsuojelussa tapahtunut käsit-teellinen ja ohjelmallinen muutos ja erityisesti korostet-tava sosiaalista luonnonsuojelua. Nykypäivän ihmiselle onkin tärkeää, että hänen pääsynsä luontoon turvataan. Tässä mielessä on välttämätöntä, että kunnille annetaan oikeus pakkolunastaa ulkoilun kannalta merkittäviä alu-eita. Tämä merkitsisi kuntien toimesta tapahtuvan ulkoilu- ja virkistysalueiden muodostamisen huomattavaa helpot-tumista.

Luonnonhoitoa koskevia säännöksiä sisältyy myös muihin lakeihin kuin luonnonsuojelulakiin. Tällaisia säännöksiä löytyy lähinnä metsästäys-, vesi-, metsä-, rakennus- ja tielainsäädän-nöstä.

Tämä lainsäädäntö on luonnonsuojelulain yhteydessä tarkistettava vastaamaan nykyistä paremmin ympäristönhoitopoliittisia näkemyksiä.

Luonnonsuojelulain uudistamisessa on myös otettava huomioon mahdollisesti säädettävät rannansuojelulaki ja ulkoilulaki. Eri-tyisen rannansuojelulain säätämisen sijasta saattaa tulla harkittavaksi rannansuojelumääräyksien sisällyttäminen luonnonsuojelulakiin.

42. Hallinto

Luonnonhoidon hallintoa on alaan kuuluvien tehtävien lisääntymisen johdosta huomattavasti laajennettava ja tehostettava. Ydinkysymys luonnon ja ympäristönhoidon kehittämisessä on keskitetyn organisaation aikaansaaminen. Tavoitteena on pidettävä että samaan tapaan kuin Ruotsissa

muodostetaan luonnonhoitovirasto, johon yhdistetään nykyisin erillään toimivat vesiensuojelun neuvottelukunta, ilmansuojelun ja meluntorjunnan neuvottelukunta, vesiensuojelutoimisto, mahdollisesti perustettava vesihallitus, kalastus- ja metsästystoimisto sekä luonnonsuojelutoimisto. Tällaisen keskusviraston tehtäviin kuuluisi luonnonhoito kokonaisuudessaan, jolloin siihen sisältyvät osallistuminen luonnonkäytön suunnitteluun, luonnonvarojen käytön valvonta ja tutkimusten suorittaminen. Vesien- ja ilmantutkimuslaitokset, joita perustettaessa tulee selvittää mahdollisuudet niiden yhdistämiseksi, on sijoitettava luonnonhoitoviraston yhteyteen. Viraston tulisi myös valvoa että sosiaalisen luonnonsuojelun tarpeet otetaan huomioon sekä huolehtia siitä ettei maata, vettä tai ilmaa päästä saastutamaan tai myrkyttämään. Valvontaa tai tutkimusta suorittavien viranomaisten toimintavapaus on taattava huolehtimalla siitä, ettei luonnon ja ympäristön suojelua, hoitoa ja käyttöä valvovia viranomaisia eikä tutkimuslaitoksia alisteta luonnon käyttöä harjoittaville tai suunnitteleville viranomaisille eikä valvontaa tai tutkimusta tehdä riippuvaiseksi viimeksimainituista viranomaisista.

Luonnonhoitoviraston aikaansaaminen saattaa monestakin syystä viedä aikaa. Meillä ei ole varaa jäädä odottamaan sen toteutumista. On pyrittävä luomaan kiireellisimpiä luonnonhoidon tarpeita palveleva organisaatio, jonka edelleenkehittämiselle samalla luotaisiin otollisimmat puitteet. Osatavoitteena on näin ollen metsäntutkimuslaitokseen sijoitetun luonnonsuojeluvalvojan toimiston muuttaminen itsenäiseksi virastoksi, valtion luonnonsuojelukeskukseksi.

Luonnonsuojelukeskus edustaisi alan ylintä asiantuntemusta. Sen tehtäviin kuuluisi tehdä aloitteita luonnonhoidon kehittämiseksi, antaa luonnonhoitoasioista lausuntoja viranomaisille, järjestöille ja laitoksille, valvoa lääninhallitusten ja kuntien toimintaa luonnonhoidon alalla sekä

pitää yhteyttä kaavoitukseen, maankäytön suunnitteluun ja rakennustoimintaan sekä muihin luonnonsuhteita ja maisemakuvaa muuttaviin työaloihin. Vesien suojelun valvonta kuten ehkä vesien muunkin käytön valvonta sekä ilman-suojelu tulisi niin ikään sijoittaa luonnonsuojelukeskukseen. Sen tehtäviin kuuluisi myös suorittaa luonnonhoito-toimenpiteitä varten tarvittavia tutkimuksia ja suunnittelu-tehtäviä.

Luonnonhoidon keskusviranomaiset tulisi sijoittaa sisä-asiaiministeriön alaisuuteen, ja sisäasiainministeriölle kuuluisi myös luonnonhoidon yleinen johto ja valvonta. Tätä on pidettävä luonnollisena seurauksena siitä, että luonnonhoidon merkitys aluesuunnittelussa jatkuvasti kasvaa ja että luonnonhoito samalla yhä enemmän koskee taajaan asuttuja seutuja ja niiden asukkaiden ulkoilu- ja virkistystarpeita. Sisäasiainministeriölle kuuluvat lisäksi nyt jo asunnontuotantokysymykset sekä ilmansuojelua ja meluntorjuntaa koskevat asiat. Lääninhallinto ja kunnallis-hallinto, joiden osuus luonnonhoidossa tulee olemaan merkittävä, ovat luontevasti sisäasiainministeriön ohjauksessa.

Luonnonsuojelukeskuksen perustamisen yhteydessä on samalla lääneihin ja kuntiin perustettava nykyään kokonaan puuttuva luonnonhoidon piiri- ja paikallishallinto.

Läänien luonnonhoitotoiminta on tehtäväkentän huomattavan laajentumisen johdosta saatettava kokonaan uudelle pohjalle.

Lääninhallituksiin on perustettava uusi luonnonhoidon valvojan virka. Tämän lisäksi tulisi lääneissä neuvoa antavana elimenä olla läänin luonnonhoitolautakunta. Läänien luonnonsuojeluvalvojien on saatava luonnon käyttöä harjoittavista ja suunnittelevista viranomaisista riippumaton asema, joka takaa heille riittävät mahdollisuudet puuttua kaikkeen luonnonkäyttöön ja sen suunnitteluun. Erityisesti alueiden varaaminen yleisiin virkistätymistarkoituksiin edellyttää useissa tapauksissa ratkaisuja lääninhallituksen tasolla, koska näitä alueita tarvitsevat lähinnä kaupunkikunnat, joilla itsellään ei läheskään aina ole sopivia alueita, kun taas alueet on pääasiassa perustettava maa-laiskuntiin, joissa niiden paikallinen tarve ranta-alueita lukuun ottamatta on suhteellisen vähäinen.

Sosiaalisen luonnonsuojelun ja matkailun merkityksen kasvaessa tulee kuntien osuus luonnonhoidossa suuresti lisääntymään.

Tämän vuoksi on luonnonhoito järjestettävä lakisääteiseksi tehtäväksi. Kussakin kunnassa tulisi olla luonnonhoitolautakunta. Kunnallisvaltuustolle olisi kuitenkin annettava oikeus päättää, että kunnallishallituksen tai muun kunnallisen viranomaisen tulee hoitaa luonnonhoitolauta-

kunnalle kuuluvat tehtävät. Kuntien toimintaa luonnon- ja ympäristöhoidon kehittämiseksi on tehostettava velvoittamalla kunnat laatimaan ja toteuttamaan aluettaan koskevaa hoitosuunnitelmaa, jossa luonnonhoidon eri näkökohdat on otettu huomioon.

Huolellinen ja kokonaisvaltainen luonnonkäytön suunnittelu merkitsee luonnonhoidollisten kustannusten supistumista vähimpään mahdolliseen. Tähän mennessä tehtyjen ja tekeillä olevien luonnonkäytön ratkaisujen luonnolle aiheuttamien vahinkojen seurauksia on kuitenkin ryhdyttävä kiireellisesti korjaamaan. Luonnonalueiden ja niiden käyttöoikeuksien lunastaminen varsinkin virkistystarkoituksiin on välttämätöntä. Luonnonhoidollisten toimenpiteiden rahoitus on kuitenkin toistaiseksi varsin heikosti selvitetty kysymys.

Luonnonhoidon rahoitustarpeet on selvitettävä. Jotta arvokkaiden luonnonalueiden lunastamista yhteiskunnan haltuun voitaisiin helpottaa, olisi tutkittava edellytyksiä erityisen rahaston perustamiseksi valtion käyttöön tätä tarkoitusta varten.

43. Luonnonhoidon valvonta ja luonnonhoitoviranomaisten valtuudet

Tehokkaalla valvonnalla on hyvin keskeinen merkitys luonnon- ja ympäristöhoidon onnistumiselle. Nykyinen tilanne on epätydyttävä. Valvonnasta huolehtii liian monta eri viranomaista.

Luonnon- ja ympäristöhoidon eri aloilla tapahtuva valvonta olisi keskitettävä sekä keskus-, läänin- että kunnallishallinnossa. Valtion suorittaman ylimmän valvonnan tulee koskea maan kaikkia osia.

Periaatteessa on pyrittävä siihen, ettei luonnon käyttöä harjoittavalle tai suunnittelevalle viranomaiselle anneta valvontatehtäviä. Valvontaviranomaisten on voitava puuttua myös julkisen vallan harjoittamaan luonnonkäyttöön. Valvontaa suorittavalle viranomaiselle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi suunnitteluvaiheessa niin keskushallinnon kuin myös läänin ja kunnan tasolla.

Luonnonhoitoa valvovien viranomaisten on oltava vastuussa demokraattisille päätöksentekelimille. Virkavaltaisuudelle ei saa olla sijaa luonnonhoidon valvonnassa. Luonnonhoitoa valvovilla viranomaisilla on oltava valtuudet puuttua toimenpiteeseen tai hankkeeseen, joka voi tuottaa huomattavaa käytännöllistä tai periaatteellista haittaa suunnitelmalliselle, kokonaisvaltaiselle luonnonvarojen hoidolle, sosiaaliselle luonnonsuojelulle tai alkuperäisen luonnon suojelulle. Luonnonhoitoa valvovien viranomaisten on voitava keskeyttää tällaiset hankkeet.

V KOULUTUS JA VALISTUS

Kaikki kansalaiset on tehtävä tietoisiksi luonnon- ja ympäristönhoidon merkityksestä ihmisen biologisille ja aineellisille elinehdoille. On päästävä siihen, että luonnonkäyttöraatkaisuja tekevillä henkilöillä on perustiedot luonnosta ja sen toimintaperiaatteista. Kaikkien kansalaisten on opittava asennoitumaan oikein luontoon. Luontoa ei saa enää pitää vihollisena, jonka herraksi ihmisen on päästävä millä keinoin tahansa, vaan työtoverina, joka tekee mahdolliseksi nykyistä paremman yhteiskunnan ja maailman kehittämisen, jos sitä ei riistetä eikä ryöstetä. Koulutuksen ja valistuksen tehtävänä on oikeiden tietojen antaminen ihmisen ja luonnon suhteista ja myönteisten asenteiden luominen.

51. Peruskoulutus

Uuden peruskoulun biologian opetus tulee ratkaisemaan, pysyvätkö kansalaiset nykyistä paremmin muodostamaan kokonaiskuvan luonnosta, sen eloyhteisöjen toiminnasta ja ihmisen vaikutuksesta luontoon. On välttämätöntä, että peruskoulun biologian ja maantieteen sekä kansalaistaidon ja ympäristöopin opetuksessa otetaan huomioon nämä näkökohdat ja tähdennetään erityisesti ihmisen riippuvuutta luonnon tasapainosta, ihmisen osuutta luonnon muuttajana, liikakansoitusongelman merkitystä sekä sitä, että luonnonvarat ovat rajallisia, jopa ehtyviä ja että niiden hoito on nähtävä yleismaailmallista suunnittelua vaativana kysymyksenä. Luonnon saastumisen ja roskaantumisen merkitys on tuotava selvästi esiin, samoin ihmisen terveyden riippuvuus luonnon tasapainosta ja siitä, että kasveista ja eläimistä saatavissa elintarvikkeissa ei ole haitallisia aineita. Ekologista ajattelutapaa, so. eliöiden tarkastelua suhteutettuna niiden elinympäristöön ja siihen eloyhteisöön jossa ne esiintyvät, on edistettävä sekä opettajien keskuudessa että oppikirjoissa. Yksilön ja yhteiskunnan velvollisuuksia luonnonhoidossa ja oikeuksia sen käytössä on selostettava ja ns. jokamiehen oikeudet sisällytettävä kansalaistaidon ja liikunnan opetukseen.

Biologian opetusta on annettava peruskoulussa kaikille oppilaille. Oppikirjojen sisällössä, opettajien valmistuksessa ja opetusohjelmissa on luonnon eliöiden ja niiden elinympäristön vuorovaikutusten käsittelylle annettava keskeinen asema oikeiden luonnonhoidollisten asenteiden luomiseksi.

52. Muu koulutus

Nykyisin on suurimmalla osalla opiskelijoita, opiskelivatpa he missä oppilaitoksessa tahansa, varsin hämärä käsitys luonnonhoidon ongelmista ja niiden ratkaisemisen merkityksestä ihmisen tulevaisuudelle.

Luonnonvaroja käyttävien elinkeinojen palvelukseen, yhdyskuntien ja yhteiskunnan suunnittelun ja terveyden-

huollon tehtäviin sekä opettajiksi koulutettavien on saatava riittävä luonnonhoidollinen koulutus. Luonnolle ja ympäristölle haittoja aiheuttavien elinkeinojen piirissä työskentelevien on tunnettava luonnonhoidon perusteet. Luonnonhoidon opetusta on siten annettava varsin erityyppisissä ja -asteisissa oppilaitoksissa.

Edelleen on pidettävä tärkeänä, että lukiossa ja siihen rinnastettavissa kouluissa on kaikilla opiskelijoilla tilaisuus biologian ja maantieteen ja niiden yhteydessä luonnonhoidon opiskeluun.

53. Valistustyö. Vapaaehtoiset luonnonsuojelujärjestöt

Vapaaehtoiset järjestöt, erityisesti Suomen Luonnonsuojeluyhdistys, suorittavat erittäin tärkeitä valistustyötä luonnonhoitokysymyksissä tekemällä aloitteita, suorittamalla selvityksiä ja tukemalla tutkimuksia, joissa käsitellään luonnonhoidon ongelmia. Valistustyöllä on nykyisin entistä kauaskantoisempi päämäärä ja suurempi merkitys. Yhteiskunnalle on siitä huomattavaa hyötyä puhtaasti taloudelliseltakin kannalta.

Vapaaehtoista luonnonsuojelua ja valistustyötä on tuettava kaikin keinoin, mm. pyrkimällä alan järjestöjen valtionavun lisäämiseen ja niiden jäsenkunnan laajentamiseen ja monipuolistamiseen.

VI TIIVISTELMÄ

Luonnon riiston estäminen ja luonnon tasapainon ylläpitäminen ja palauttaminen ovat luonnonhoidon keskeisiä päämääriä ihmisen tulevaisuuden kannalta. Luonto on yhteinen ja sitä on hoidettava yhteiseksi hyväksi sekä kansallisissa että kansainvälisissä puitteissa. Yhteiskunnan käytössä on oltava keinoja ja valtaa, joilla luonnon ja ympäristön turmelu estetään. Yksityinen omistusoikeus ei saa olla esteenä järkipäiselle luonnonhoidolle. Luonnonhoitoon kuuluvat luonnonvarojen hoito, sosiaalinen luonnonsuojelu ja -hoito sekä alkuperäisen luonnon suojelu.

Luonnonvarojen hoito

Luonnonvarojen käyttäminen edellyttää niiden aktiivista hoitamista. Kaikkien luonnonvarojen inventointi ja niiden käyttösuunnitelmien laatiminen on luonnonhoidon perusedellytys. Luonnonhoidossa on päästävä kokonaissuunnitteluun.

Suomen vesistöjen erityispiirteet tekevät vesistömme herkeksi haitallisille muutoksille. Puunjalostusteollisuuden jätteet ovat vesiemme pahin kuormittaja. Teollisuus on suurelta osaltaan sijoittunut vesiensuojelun kannalta väärin. Jätevesien puhdistukseen, etenkin ravinteiden poistoon niistä, sekä puhdistetun jäteveden purkuun on kiinnitettävä päähuomio vesiensuojelussa.

Varsinkin järviä on suojeltava, mutta myös Itämeren saastuminen on saatava pysähtymään. Myrkkujen ja öljyn joutuminen vesistöihin ja pohjavesiin on kyettävä estämään. Vesilainsäädännön valvontaa on tehostettava ja vesioikeudellisissa ratkaisuissa on korostettava yleistä etua ja kokonaisnäkemyksiä. Lyhytaikaisen paikallisen tai yksityisen hyödyn tavoittelemiseksi tehtyjä vesistöjen säännöstely ja rakennussuunnitelmia ei saa toteuttaa, milloin se on yleisen valtakunnallisen edun vastaista. Kuivastusten, perkausten ja ojitusten aiheuttamat haitat on poistettava. Maahamme on perustettava vesientutkimuslaitos.

Ilman saastuminen uhkaa ihmisen terveyttä ja luonnon tasapainoa. Siksi sen tärkeimpiin aiheuttajiin, lämmitys- ja moottori-polttoaineisiin, on puututtava saastumista aiheuttavien aineiden pitoisuuden alentamiseksi. Ilman saastukkeille on vahvistettava normit. On tullut aika ottaa ilmansuojelu huomioon liikenteen suunnittelussa, teollisuuden sijoituksessa, savukaasujen puhdistuksessa ja jätteiden poltossa.

Meluntorjunta on osa ympäristönhoitoa. Meluhaittojen torjumiseksi on saatava aikaan meluntorjuntasäännökset. Liikenteen aiheuttamaa melua on torjuttava oikealla kaavoituksella ja määrätietoisella liikennepolitiikalla.

Hiekkaa, soraa, savea, kiviainesta ja turvetta on käytettävä suunnitelmallisesti. Suunnitelmissa on otettava huomioon sekä eristeisen käytön kohteena olevat että suojeltavat kohteet. Maankamaraan saastuminen ei enää saa jatkua.

Jätehuolto on suunniteltava siten, että jätteet lakkaavat saastuttamasta vesiä, ilmaa ja maankamaraa. Sen sijaan ne on luonnon tasapainon ylläpitämiseksi palautettava haitattomassa muodossa takaisin sen kiertokuluihin. Ympäristön roskaantumista on vastustettava luomalla riittävät keinot pakkausaineiden, romuautojen sekä öljy- ja muiden näihin rinnastettavien jätteiden aiheuttamien haittojen torjumiseksi.

Luonnon tasapaino voidaan säilyttää, jos ihminen kykenee hallitsemaan maapallon väestönkasvun ja mukautumaan luonnon kiertokuluihin, samalla kun ne suurelta osaltaan muuttuvat hänen itsensä ohjaamiksi. Sosialidemokraattien on tuettava toimintaa, jonka päämääränä on kansainvälisen kapitalismin kehityksessä harjoittaman, feodaaliseen maanomistusjärjestelmään tukeutuvan luonnon riiston lopettaminen. Kemiallinen ja biologinen sodankäynti on kiellettävä. Kasvinsuojelussa ja tuhoeläinten torjunnassa on myrkkujen sijasta käytettävä biologisia menetelmiä. Ilmaston huononemista ja tulvia aiheuttava suurisuuntainen luonnon muuttuminen on saatava loppumaan.

Metsiemme luonnon tasapainoa uhkaavia avohakkuuta on ryhdyttävä nykyistä enemmän rajoittamaan. Avohakkuut on lopetettava kaikkialla, missä metsän uudistuminen on hidasta eikä metsittäminen onnistu. Lainvastaiset hakkuut Lapin suojametsäalueilla on lopetettava. Metsien käyttö ei saa ylittää metsien tuottoa. Metsien moninaiskäytön periaatetta on suosittava koko maassa.

Sosiaalinen luonnonsuojelu ja -hoito

Ihmiskeskeisen yhteiskunnan rakentajana sosialidemokratia näkee sosiaalisen luonnonsuojelun tärkeänä päämääränä pyrittäessä oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi yhteiskunnan on taattava kaikille oikeus päästä osalliseksi luonnon tarjoamista elämyksistä asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta.

Ainoastaan rannansuojelulainsäädäntö takaa vielä vapaina olevien rantojen säilymisen rakentamattomina jokamiehen oikeuksien turvaamiseksi. Rantakaavasäännöstö ei korvaa rannansuojelulainsäädäntöä. Silti on suunnitelmallisen ja säästeliään maankäytön edistämiseksi rantakaavaa koskevat säännökset mitä pikimmin sisällytettävä rakennuslakiin.

Ulkoiluun ja muuhun luonnossa tapahtuvaan vapaa-ajan viettoon soveltuvia alueita on huomattavasti lisättävä. On luotava erityisiä ulkoilumetsiä, -rantoja, -vesiä ja -reittejä varsinkin asutuskeskusten ympäristöön. Ulkoilun ja luontoon kohdistuvan harrastuksen edistäminen ja kansalaisten ulkoilutarpeiden tyydyttäminen on saatava ensi sijassa kuntien velvollisuudeksi. Laajoja, samoiluun tarkoitettuja ulkoilualueita on perustettava. On säädettävä ulkoilulaki, jolla taataan ulkoiluun liittyvät jokamiehen oikeudet. Viranomaiset on veloitettava valvomaan, ettei jokamiehen oikeuksia loukata.

Voimassaoleva kalastuslaki ei ole turvannut vettä omistamattoman väestönosan mahdollisuuksia virkistyskalastuksen harjoittamiseen. Nykyinen porvarillinen kalastuslaki on kokonaisuudessaan uusittava. Yhteiskunnalla on oltava oikeus puuttua kalavesien käyttöön ja hoitoon myös vastoin niiden omistajien tahtoa etenkin siellä, missä virkistyskalastusmahdollisuuksien kysyntä on voimakasta mutta tarjonta riittämätöntä. Jokamiehen kalastusoikeuksia on laajennettava tulkitsemalla onkiminen ja pilkkiminen samanarvoisiksi kalastustavoiksi, joiden harjoittaminen ei ole riippuvainen harrastajan asuinkunnasta ja omistussuhteista.

Luonnonhoidon yleiset periaatteet on toteutettava riistanhoidossa. Metsästäjille asetettavia tiedollisia ja taidollisia vaatimuksia on tiukennettava. Metsästysoikeus on irroitettava maanomistuksesta. Metsästysoikeuksia tasa-arvoistettaessa on ehdottomasti huolehdittava riistakannan nykyistä paremmasta hoitamisesta.

Maisemanhoidon tehtäviin kuuluu sekä alkuperäisen luonnonmaiseman että ihmisen muovaamaan kulttuurimaiseman suojelu. Viranomaisten valtaa on lisättävä siten, että merkittävien maisemallisten arvojen pilaaminen tai hävittäminen voidaan estää. Ulkomainontaa, joka rumentaa maisemaa, on rajoitettava.

Alkuperäisen luonnon suojelu

Koskemattoman luonnon säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomana on saamassa nykyisin yhä kasvavaa sosiaalista mer-

kitystä, kun oikeus luonnon rauhassa oleskeluun nähdään eräänä jokamiehen oikeuksiin kuuluvana osana. Luonnon- ja ympäristönhoidon kokonaissuunnittelussa on myös otettava huomioon suunnittelulle välttämätön tutkimus, jonka edellytyksenä useissa tapauksissa on jokseenkin koskematon, alkuperäinen luonto.

On luotava edustava kansallispuistoverkko, joka käsittää riittävän laajoja ja erilaisia alueita myös Etelä-Suomessa. Viimeisten kansallispuistojemme perustaminen on erittäin kiireellinen tehtävä. Myös nykyisiä kansallispuistoja on laajennettava. Itä-Lappiin on perustettava suuri, yhtenäinen ja edustava luonnon-suojelualue.

Soitten välttämättömät suojelusuunnitelmat on mitä pikimmin toteutettava. Joidenkin maisemallisesti, kalataloudellisesti tai tieteellisesti arvokkaiden, tyypillisten vesistöjen säilyminen nykyisessä tilassaan on rauhoituksin turvattava.

Ulkosaaristoa on hoidettava laajana luonnonalueena, jossa etusija annetaan perinteellisille elinkeinoille sekä luonnonsuojelulle, ulkoilulle ja retkeilylle.

Kansainväisten luonnonsuojeluohjelmien edellyttämien alueellisten rauhoitus- tai muiden suojelutoimenpiteiden toteuttamista Suomen alueella olevien kohteiden osalta on kaikin käytettävissä olevin keinoin edistettävä.

Kunkin kunnan alueella on suoritettava luonnonmuistomerkkien luettelointi ja pyrittävä saamaan ne rauhoitetuiksi.

Harvinaisten tai luonrossamme uhattuina olevien kasvi- ja eläinlajien suojelu on nähtävä osana alueellista luonnonsuojelua ja -hoitoa. Harvinaisten kasvien kasvupaikkoja on suojeltava luonnonsuojelualueina tai luonnonmuistomerkkeinä. Eläinlajien suojelulle välttämätöntä on niiden eloympäristöjen suojelu. Kaikkien nykyisen eläimistömme lajien säilyminen Suomen alueella on otettava sekä alueellisen luonnonsuojelun että eläinlajien suojelun tavoitteeksi etenkin Pohjois-Suomen luonnonhoidossa. Vesilintujen tärkeimmät pesimäalueet ja muuttoaikaiset levähdysalueet on rauhoitettava.

Lainsäädäntö, hallinto ja valvonta

Luonnonsuojelulainsäädäntö on kiireellisesti uusittava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä sosiaaliseen luonnonsuojeluun. Kunnille on annettava oikeus pakkolunastaa luonnonhoidon kannalta merkittäviä alueita. Metsästys-, vesi-, metsä-, rakennus- ja tielainsäädäntö on tarkistettava siten, että niiden sisältö nykyistä paremmin vastaa luonnon- ja ympäristönhoidon näkemyksiä. Rannansuojelu- ja ulkoilulaki on säädettävä tai niitä vastaavat säännökset otettava luonnonsuojelulakiin.

Luonnonhoidon hallintoa varten on perustettava luonnonhoitovirasto, jonka tehtävänä on luonnonhoito kokonaisuudessaan, ts. luonnonkäytön suunnittelu sekä luonnon hoito ja suojelu. Luonnonhoitovirastolla on oltava riittävästi valtaa puuttua luonnon-

käytön suunnitteluun, luonnonvarojen käyttöön ja luonnon turmelemiseen. Mikäli luonnonhoitoviraston perustaminen näyttää vievän paljon aikaa, on kiireellisimpiä luonnonhoidon tarpeita varten muodostettava nykyisestä luonnonsuojeluvalvojan toimistosta itsenäinen virasto, valtion luonnonsuojelukeskus.

Lääninhallituksiin on perustettava luonnonhoidon valvojan virka. Kussakin kunnassa tulisi olla luonnonsuojelulautakunta tai sitä vastaava elin.

Luonnonhoitoa valvovien viranomaisten on oltava vastuussa demokraattisille päätöksentekelimille. Luonnon- ja ympäristöhoidon eri aloilla tapahtuva valvonta on keskitettävä sekä keskus-, läänin- että kunnallishallinnossa. Periaatteessa on pyrittävä siihen, ettei luonnon käyttöä harjoittavalle tai suunnittelevalle viranomaiselle anneta valvontatehtäviä. Luonnonhoitoa valvovien viranomaisten on voitava ainakin tilapäisesti keskeyttää hankkeet, joista voi olla huomattavaa periaatteellista tai käytännöllistä haittaa luonnonhoidolle.

Koulutus ja valistus

Peruskoulussa on kaikille oppilaille annettava luonnonhoidon opetusta, jossa tähdennetään ihmisen riippuvuutta luonnon tasapainosta, ihmisen osuutta luonnon muuttajana, liikakansoitusongelman merkitystä sekä sitä, että luonnonvarat ovat rajallisia, joten niiden käytön on oltava suunnitelmallista sekä kansallisissa että kansainvälisissä puitteissa. Samoja kysymyksiä on korostettava myös luonnonhoidon opetuksessa lukiossa ja niihin rinnastettavissa kouluissa sekä koulutuksessa, jonka tarkoituksena on valmistuminen luonnonvarojen käyttävien elinkeinojen palvelukseen sekä yhdyskuntien ja yhteiskunnan suunnittelun, terveydenhuollon ja opetuksen tehtäviin.

Yhteiskunnan on tuettava vapaaehtoista luonnonhoitotyötä.